

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและได้นำเสนอตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
 - 1.1 ความหมายของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
 - 1.2 แนวคิดทฤษฎีของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
 - 1.3 หลักการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
 - 1.4 เทคนิคการจัดการเรียนแบบมีส่วนร่วม
2. เพศศึกษา
 - 2.1 ความหมายของเพศและเพศศึกษา
 - 2.2 ประวัติการศึกษาเรื่องเพศ
 - 2.3 การสอนเพศศึกษา
3. ความรู้และทักษะชีวิตเรื่องเพศศึกษาของวัยรุ่น
 - 3.1 พัฒนาการของวัยรุ่น
 - 3.2 ปัญหาของวัยรุ่น
 - 3.3 ความรู้เรื่องเพศศึกษาของวัยรุ่น
 - 3.4 ทักษะชีวิตเรื่องเพศศึกษาของวัยรุ่น
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 การวิจัยในประเทศ
 - 4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

1. ความหมายของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (ม.ป.ป : 2) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมไว้ดังนี้คือ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning) เป็นกระบวนการที่เน้นการเรียนการฝึกทักษะ และการสร้างเจตคติจากประสบการณ์ของผู้เรียน เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติหรือเป็นผู้กระทำ เพื่อให้เกิดการพัฒนาหรือ

การเปลี่ยนแปลงที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง เป็นการเรียนรู้ที่จะต้องเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยตนเอง และระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ซึ่งผลที่ได้ (Product) จะก่อให้เกิดการขยายตัวของเครือข่ายความรู้ แนวทางปฏิบัติ และวิธีการปฏิบัติกันอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้โดยอาศัยการถ่ายทอดทงภาษา การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การคิดวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การสรุปผล และการนำความรู้ทักษะต่างๆ รวมทั้งเจตคติและค่านิยมที่พึงประสงค์ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะก่อให้เกิดเป็นทักษะชีวิตติดตัวของผู้เรียนตลอดไป

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2546 : 13) ให้ความหมายของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning) เป็นการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางประกอบด้วยหลักการเรียนรู้พื้นฐาน 2 อย่าง คือ

(1). การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) เป็นการเรียนรู้ที่ผู้สอนมุ่งเน้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้จากประสบการณ์เดิม มีลักษณะที่สำคัญ 5 ประการ

- 1) เป็นการเรียนรู้ที่อาศัยประสบการณ์ของผู้เรียน
- 2) ทำให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ ๆ ที่ท้าทายอย่างต่อเนื่องและเป็นการเรียนรู้

เชิงรุก (Active Learning) คือผู้เรียนต้องทำกิจกรรมตลอดเวลาไม่ได้นั่งฟังการบรรยายอย่างเดียว

- 3) มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน ด้วยกันเองและระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน

4) ปฏิสัมพันธ์ที่มีทำให้เกิดการขยายตัวของเครือข่ายความรู้ที่ทุกคนมีอยู่ออกไปอย่างกว้างขวาง

5) อาศัยการสื่อสารทุกรูปแบบเช่นการพูดหรือการเขียนการวาดรูป การแสดงบทบาทสมมติ ซึ่งเอื้ออำนวยให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การวิเคราะห์และสังเคราะห์ การเรียนรู้

(2) กระบวนการกลุ่ม (Group Process) จะช่วยทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมสูงสุด และทำให้บรรลุงานสูงสุด

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์การแพทย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2545 : 112) ให้ความหมายไว้ว่า การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นการฝึกคนให้มีคุณภาพด้วยการนำประสบการณ์หรือเหตุการณ์ กรณีศึกษาที่เห็นจริงจึงมาสร้างความรู้สึก และให้อภิปรายโต้แย้ง วิเคราะห์เป็นความคิดรวบยอดได้เอง เพื่อให้เกิดความรู้ ความเชื่อ ทักษะ และพฤติกรรมที่เหมาะสม นำไปประยุกต์ใช้ได้ด้วยตนเอง โดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ผู้สอนเป็นผู้สนับสนุนให้มีการแสดงความคิดเห็นวิเคราะห์ จากกระบวนการสอน 4 องค์ประกอบคือ ประสบการณ์ การสะท้อนความคิด ความคิดรวบยอด และประยุกต์แนวคิด

2. แนวคิดทฤษฎีของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

การวิจัยทางจิตวิทยาสังคมบางเรื่องเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงเจตคติได้เสนอแนะว่าการเปลี่ยนแปลงเจตคติและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทำให้เกิดขึ้นได้โดยสร้างสถานการณ์ให้เกิดการมีส่วนร่วมในกลุ่มบุคคลอย่างมีประสิทธิภาพ เลวิน (Lewin, 1947 อ้างถึงใน ประภาเพ็ญ สุวรรณ. 2536 : 112) ได้ทำการวิจัยเปรียบเทียบหลายเรื่อง เกี่ยวกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้คือ การอภิปรายกลุ่ม และการสอนเป็นรายบุคคล ซึ่งมีการวิจัยเรื่องหนึ่งของเลวินคือการชักชวนให้ประชาชนชาวอเมริกันบริโภคหัวใจของวัว ดับอ่อนและไต ให้มากขึ้นในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 การทดลองทำโดยจัดให้มีการแก้ปัญหาทางโภชนาการในระหว่างสงครามโลก ความสำคัญของการได้รับวิตามินและแร่ธาตุที่ครบถ้วนจากอาหารเหล่านี้ และมีการแจกวิธีประกอบอาหารเหล่านี้ด้วย จากการติดตามผล พบว่าร้อยละ 3 ของกลุ่มที่มาฟังคำบรรยาย ใช้ส่วนประกอบที่แนะนำในการปรุงอาหารและร้อยละ 32 ของกลุ่มที่ใช้วิธีการอภิปราย ใช้ส่วนประกอบที่แนะนำในการปรุงอาหาร ซึ่งเป็นที่แน่ชัดว่ามีองค์ประกอบอื่นๆ อีกหลายอย่างมีผลต่อความแตกต่างของการปฏิบัติของทั้งสองกลุ่มดังกล่าว องค์ประกอบแรก คือในกลุ่มที่ใช้วิธีการบรรยายนั้น ผู้ฟังเป็นแต่ผู้รับฟังไม่มีส่วนร่วม แต่ในกลุ่มที่ใช้วิธีการอภิปรายกลุ่ม การมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่มมีมาก ทุกคนมีโอกาสที่จะแสดงความคิดเห็น องค์ประกอบที่สองคือในการบรรยายนั้นผู้ฟังมิได้มีความรู้สึกผูกมัดว่าจะทำ สิ่งหนึ่งสิ่งใดแต่ในการประชุม การตัดสินใจและความพยายามที่จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดจะมีอยู่ในสมาชิกแต่ละคนไม่มากนักน้อย องค์ประกอบที่สาม วิธีการบรรยายนั้น จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติ ของบุคคลในส่วนพุทธิปัญญา (Cognitive Component) แต่ในการประชุมกลุ่มนั้นจะมีผลต่อองค์ประกอบของเจตคติ ทั้งทางด้านพุทธิปัญญาและองค์ประกอบทางการปฏิบัติ (Behavioral Component) ด้วยและอีกประการหนึ่งตั้งเป็นที่ทราบกันอยู่แล้วว่าความคิดเห็นของกลุ่มที่มีผลต่อองค์ประกอบทางด้านเจตคติของบุคคลมาก ในขณะที่กระบวนการกลุ่มกำลังดำเนินอยู่ บุคคลในกลุ่มจะสามารถมองเห็นความเชื่อของกลุ่มได้จากการอภิปรายและความคิดเห็นของกลุ่มอาจจะมีส่วนทำให้ความคิดเห็นของบุคคลเปลี่ยนแปลงได้ ขณะเดียวกันบุคคลนั้นก็พยายามเปลี่ยนแปลงเจตคติสมาชิกคนอื่นในกลุ่ม ถ้าเปลี่ยนไม่ได้ก็อาจถอยตามได้ (If you cannot beat them, join them) นอกจากนี้มีการศึกษาพบว่า การได้มีส่วนร่วม (Participation) ในการช่วยแก้ปัญหาบางอย่าง ทำให้บุคคลนั้นเกิดความรู้สึกพอใจต่อวิธีการ การแก้ปัญหาเพราะบุคคลจะมีความรู้สึกว่าตนเองได้ “ลงทุน” ในการให้ความเห็นการได้ตัดสินใจได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงความคิด ความรู้ เพื่อให้ได้มาซึ่งวิธีการแก้ปัญหา นั้น ซึ่งกระบวนการเหล่านี้มีผลทำให้บุคคลนั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติของตนเองดังเช่นทฤษฎีการเรียนรู้และการทดลองของโคเลอร์และทฤษฎีการเรียนรู้ตามแนวความคิดของนักจิตวิทยาเกสตัลท์ (อาร์ พันช์มณี. 2538 : 139) เกิดจากการรับรู้เป็นส่วนรวมมากกว่าส่วนย่อยร่วมกันและประสบการณ์มีส่วนร่วม 2 ลักษณะคือ

(1) การรับรู้ (Perception) หมายถึง กระบวนการแปลความหมาย ของสิ่งเร้า ที่มากระทบกับประสาทสัมผัสซึ่งมี หู ตา จมูก ลิ้น และผิวหนังและการแปลความหมายของสิ่ง ที่มากระทบสัมผัสก็ขึ้นอยู่กับประสบการณ์

(2) การหยั่งเห็น (Insight) หรือการรู้แจ้งตลอด หมายถึงการเกิดความคิด ความเข้าใจแวบขึ้นมาในทันทีทันใดโดยเข้าใจสาระสำคัญในการแก้ปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ กล่าวคือ มองเห็นขั้นตอนกระบวนการความสัมพันธ์ของเหตุการณ์กับปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ กล่าวคือ มองเห็นขั้นตอนกระบวนการความสัมพันธ์ของเหตุการณ์กับปัญหาที่กำลังเกิดขึ้น ในการแก้ปัญหาอย่างแจ่มแจ้งว่าจะแก้ตรงจุดใดก่อนหลัง การหยั่งเห็นจึงเป็นความเข้าใจ ที่เกิดขึ้นหลังจากการแก้ปัญหาที่มาจากวิธีอื่นมาก่อนระยะหนึ่ง เช่น ลองผิดลองถูก เป็นต้น จึงเกิดกระบวนการคิดสร้างสรรค์ ดังเช่นทฤษฎีการเรียนรู้และการทดลองของโคเลอร์ (Wolfgang Kohler) แสดงให้เห็นว่าลิงแก้ปัญหาจากการหยั่งเห็นโดยอาศัยประสบการณ์เดิม

การทดลองที่ 1 โคเลอร์ได้นำลิงที่ใช้ในการทดลองไปอดอาหารต่อจากนั้น นำไปขังไว้ในกรงโดยมีกล้วยแขวนล้อยู่หน้ากรง ในระยะที่ลิงเอื้อมไม่ถึง และภายในกรงก็มี ไม้ยาววางอยู่ในระยะแรกของการทดลอง โคเลอร์สังเกตเห็นว่าลิงพยายามแสดงพฤติกรรม ต่างๆ เช่น เอื้อมมือและกระโดด เขย่ากรง เป็นต้นเพื่อเอากล้วยลงมากินแต่ไม่สำเร็จจึงหยุด นั่งพักและมองไปยังไม้มองไปที่กล้วยและในทันใดนั้นก็ลุกไปหยิบไม้มาสอยกล้วยมากินได้ โคเลอร์ว่า

1) ลิงเกิดการหยั่งเห็น คือมองเห็นขั้นตอนการแก้ปัญหาตลอดใน การที่จะเอากล้วยลงมากินโดยเริ่มจากการมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างความยาวของไม้กับ ระยะห่างระหว่างกล้วยกับกรง

2) การที่ลิงเกิดการหยั่งเห็น โดยการแก้ปัญหาเอากล้วยมากินได้ เป็นเพราะลิงมีประสบการณ์เดิมที่คล้ายๆ กัน ลิงนำประสบการณ์มาแก้ปัญหาได้

การทดลองที่ 2 โคเลอร์ได้สร้างแรงขับให้กับลิงที่ใช้ในการทดลองแล้ว นำลิงไปไว้ในกรงโดยมีกล้วยแขวนล้อยู่สูงกว่าครั้งที่ 1 แล้ววางไม้ยาว 2 ท่อน โดยความยาว ของไม้อันเดียวจะไม่สามารถสอยกล้วยได้ จากการสังเกตของโคเลอร์ในครั้งแรก ลิงพยายาม ใช้ไม้ อันหนึ่งสอยกล้วยแต่สอยไม่ถึง จึงนั่งพัก และต่อจากนั้นจึงจับได้ 2 ท่อนมาต่อกัน จึงสอย กล้วยได้สำเร็จ

การทดลองที่ 3 โคเลอร์ได้สร้างแรงขับให้กับลิง เมื่อจับลิงหิวมาใส่กรง แล้วแขวนกล้วยสูงกว่าเดิม ต่อจากนั้นก็เอาไม้ที่สูงพอจะยื่นบนกล่องแล้วเอื้อมมือไปถึงกล้วย มาวาง ในกรง จากการสังเกตลิงแก้ปัญหาโดยขึ้นไปยืนบนกล่องและเอื้อมมือไปหยิบกล้วย มากินได้

การทดลองที่ 4 โคลเลอร์ปล่อยให้ลิงอดอาหารจนหิวแล้วจับลิงใส่กรง แล้วเอากล่องไม้ 3 ใบวางในกรง แล้วแขวนกล้วยไว้สูงกว่าเดิม โคลเลอร์สังเกตเห็นว่า ลิงได้น้ำกล่อง 3 ใบมาต่อกัน แล้วยืบบนกล่องเอากล้วยลงมากินได้

สรุป การที่ลิงแก้ปัญหาได้ทุกครั้งแสดงว่าลิงแก้ปัญหาด้วยการหยั่งเห็นจากประสบการณ์เดิมที่มีมาก่อนนั่นเอง โคลเลอร์เน้นว่าการเรียนรู้เกิดจากการหยั่งเห็น และการหยั่งเห็นที่เกิดขึ้นต้องอาศัยประสบการณ์เดิมที่มีก่อนนั้นมาแก้ปัญหาในสถานการณ์ใหม่ สอดคล้องกับแนวคิดของ เลวิน (Kurt Lewin) ต้องเน้นการเรียนรู้เพื่อจะได้จัดหมวดหมู่หรือรูปแบบของสิ่งเข้าให้เป็นสัดส่วนซึ่งมีผลให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมอย่างมีเป้าหมายและทิศทาง

3. หลักการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

กระทรวงสาธารณสุข (2540 : 92) ได้เสนอไว้ว่า การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning) อาศัยหลักการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้จากประสบการณ์เดิม การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีหลักสำคัญ 5 ประการ คือ

- (1) เป็นการเรียนรู้ที่อาศัยประสบการณ์เดิมของนักเรียน
- (2) ทำให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ๆ ที่ท้าทายอย่างต่อเนื่องและเป็นการเรียนรู้ที่เรียกว่า Active Learning
- (3) มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกันเอง และระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน
- (4) ปฏิสัมพันธ์ที่มีทำให้เกิดการขยายตัวของเครือข่ายความรู้ที่ทุกคนมีอยู่ ออกไปอย่างกว้างขวาง
- (5) มีการสื่อสารโดยการพูด หรือการเขียน เป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยน การวิเคราะห์และการสังเคราะห์ความรู้

กรมสุขภาพจิต (2546 : 13) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning : PL) ไว้ว่าเป็นการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ประกอบด้วยหลักการเรียนพื้นฐาน 2 ประการ คือ

- (1) การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) เป็นการเรียนรู้ที่ครูผู้สอนมุ่งเน้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้จากประสบการณ์เดิม มีลักษณะที่สำคัญ 5 ประการ ดังนี้
 - 1) เป็นการเรียนรู้ที่อาศัยประสบการณ์เดิมของผู้เรียน
 - 2) ทำให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ๆ ที่ท้าทายอย่างต่อเนื่อง และเป็นการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) คือ ผู้เรียนต้องทำกิจกรรมตลอดเวลาไม่ได้นั่งฟังการบรรยาย อย่างเดียว
 - 3) มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกันเอง และระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน
 - 4) ปฏิสัมพันธ์ที่มีทำให้เกิดการขยายตัวของเครือข่ายความรู้ที่ทุกคนมีอยู่ ออกไปอย่างกว้างขวาง

5) อาศัยการสื่อสารทุกรูปแบบ เช่น การพูดหรือเขียน การวาดรูป การแสดงบทบาทสมมติ ซึ่งเอื้ออำนวยให้เกิดการแลกเปลี่ยน การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การเรียนรู้

(2) องค์ประกอบของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์

โคลบ (Kolb) อ้างถึงใน กรมสุขภาพจิต (2546 : 14) ได้กล่าวถึงวงจรการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 4 องค์ประกอบ การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ผู้เรียนควรมีทักษะในการเรียนรู้ทั้ง 4 องค์ประกอบ แม้บางคนจะชอบ/ถนัดหรือมีบางองค์ประกอบมากกว่า เช่น เคยมีประสบการณ์จริงแต่ถ้าไม่ชอบแสดงความคิดเห็นหรือไม่นำประสบการณ์มาร่วมอภิปราย ผู้เรียนนั้นก็ขาดทักษะในองค์ประกอบอื่นฉะนั้น ผู้เรียนจึงควรมีทิศทางในการเรียนรู้ทุกด้านและควรมีพัฒนาการเรียนรู้ให้ครบวงจรหรือทั้ง 4 องค์ประกอบ กรมสุขภาพจิตจึงได้สรุปองค์ประกอบที่สำคัญของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็น 4 ประการ ดังนี้

(1) ประสบการณ์ (Experience) ครูช่วยให้นักเรียนนำประสบการณ์เดิมของตนเองมาพัฒนาความรู้

ผู้เรียน การที่ผู้เรียนได้ดึงประสบการณ์ของตนเองออกมา นำเสนอร่วมกับเพื่อน ๆ จะทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่าตนเองมีส่วนร่วมในฐานะสมาชิกคนหนึ่ง มีความสำคัญ ที่มีผู้ฟังเรื่องราวของตนเอง และได้มีโอกาสรับรู้เรื่องของคนอื่น ซึ่งจะทำให้มีความรู้เพิ่มขึ้น ทำให้สัมพันธภาพในกลุ่มผู้เรียนเป็นไปด้วยดี

ผู้สอน ไม่ต้องเสียเวลาในการอธิบายหรือยกตัวอย่างให้ผู้เรียนฟังเพียงแต่ใช้เวลาเล็กน้อยกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เล่าประสบการณ์ของตนเอง ผู้สอนอาจใช้ใบชี้แจงกำหนดกิจกรรมของผู้เรียนในการนำเสนอประสบการณ์ ในกรณีที่ผู้เรียนไม่มีประสบการณ์ในเรื่องที่จะสอนหรือมีน้อยอาจจะยกกรณีตัวอย่าง หรือสถานการณ์ก็ได้

(2) การสะท้อนความคิดและอภิปราย (Reflex and Discussion) เป็น องค์ประกอบที่สำคัญที่ผู้เรียนจะได้แสดงความคิดเห็น และความรู้สึกของตนเอง แลกเปลี่ยนกับสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งผู้สอนจะเป็นผู้กำหนดประเด็นการวิเคราะห์ วิจัย ผู้เรียนจะได้เรียนรู้ถึงความคิด ความรู้สึกของคนอื่นที่ต่างไปจากตนเอง จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่กว้างขวางขึ้นและผลของการสะท้อนความคิดเห็นหรือการอภิปราย จะทำให้ได้ข้อสรุปที่หลากหลายและมีน้ำหนักมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ขณะทำงานกลุ่มผู้เรียนจะได้เรียนรู้ถึงการทำงานเป็นทีม บทบาทของสมาชิกที่ดี ที่จะทำให้งานสำเร็จการควบคุมตนเองและการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น องค์ประกอบจะช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทั้งด้านความรู้และเจตคติในเรื่องที่อภิปราย

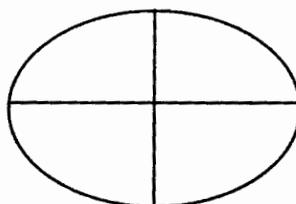
(3) เข้าใจและเกิดความคิดรวบยอด (Understanding and Conceptualization) เป็นองค์ประกอบที่ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับเนื้อหาวิชาหรือการพัฒนา

ด้านพุทธิพิสัย (Knowledge) เกิดได้หลายทาง เช่น การบรรยายของผู้สอน การมอบหมายให้อ่านจากเอกสาร ตำรา หรือได้จากการสะท้อนความคิดเห็น และอภิปรายในองค์ประกอบที่ 2 โดยผู้สอนอาจสรุปความคิดรวบยอดให้จากการอภิปรายและการนำเสนอของผู้เรียนแต่ละกลุ่มผู้เรียนจะเข้าใจและเกิดความคิดรวบยอด ซึ่งความคิดรวบยอดนี้จะส่งผลไปถึงการเปลี่ยนแปลงเจตคติหรือความเข้าใจในเนื้อหาขั้นตอนของการฝึกทักษะต่างๆที่ช่วยให้ผู้เรียนปฏิบัติได้ง่ายขึ้น

(4) การทดลองหรือการประยุกต์แนวคิด (Experimentation / Application) เป็นองค์ประกอบที่ผู้เรียนได้ทดลองใช้ความคิดรวบยอดหรือผลิตชิ้นความคิดรวบยอดในรูปแบบต่างๆ เช่นการสนทนา สร้างคำขวัญ ทำแผนภูมิ แผนภาพ แสดงบทบาทสมมุติ ฯลฯ หรือเป็นการแสดงถึงผลของความสำเร็จของการเรียนรู้ในองค์ประกอบที่ 1 ถึง 3 ผู้สอนสามารถใช้กิจกรรมในองค์ประกอบนี้ ในการประเมินผลการเรียนได้

องค์ประกอบเหล่านี้สามารถสรุปเป็นภาพรวม ดังแสดงในภาพประกอบ
ประสบการณ์
(Experience)

การทดลองหรือประยุกต์แนวคิด
(Experiment or Application)

การสะท้อนความคิดและถกเถียง
(Reflex and Discussion)

เข้าใจ และเกิดความคิดรวบยอด
(Understanding and Conceptualization)

ภาพที่ 2.1 องค์ประกอบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม 4 ประการ
ที่มา : กรมสุขภาพจิต (2546 : 14)

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จำเป็นต้องจัดให้ครบทั้ง 4 องค์ประกอบ องค์ประกอบทั้ง 4 มีความสัมพันธ์เป็นไปอย่างพลวัต เกี่ยวข้องมีผลถึงกัน โดยอาจเริ่มจากจุดใดจุดหนึ่งและเคลื่อนย้ายไปมาระหว่างองค์ประกอบต่างๆ แต่ส่วนใหญ่จะเริ่มต้นจาก ประสบการณ์หรือความคิดรวบยอด ซึ่งทั้ง 2 องค์ประกอบจะช่วยให้ผู้เรียนได้ดึงข้อมูลเก่าหรือรับข้อมูลใหม่บางส่วนก่อนเพื่อนำไปสู่การอภิปรายและการประยุกต์ใช้ ระยะเวลา

ของแต่ละองค์ประกอบไม่จำเป็นต้องเท่ากัน ผู้สอนสามารถจัดได้ตามความเหมาะสมของกิจกรรมในแต่ละองค์ประกอบไม่จำเป็นต้องเท่ากัน เช่น ถ้าเนื้อหาที่สำคัญมากก็อาจใช้เวลามากหรือ ถ้าผู้สอนมีประเด็นในการอภิปรายที่สำคัญและมาก ก็อาจใช้เวลาในการอภิปรายมากกว่าส่วนขององค์ประกอบความคิดรวบยอด

กระบวนการกลุ่ม (Group Process) เป็นการเรียนรู้พื้นฐานที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งซึ่งเมื่อประกอบไปกับการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ และกระบวนการกลุ่ม จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนที่มีประสิทธิภาพ

การเรียนที่มีประสิทธิภาพ เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มีหลักสำคัญอีกข้อหนึ่งคือ ต้องการให้เกิดการเรียนรู้สูงสุด โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมมากที่สุดในทุกๆ องค์ประกอบ คือ การแบ่งปันประสบการณ์ การได้สะท้อนความคิดและถกเถียง การสรุปความคิดรวบยอด ตลอดจนได้ทดลองหรือประยุกต์แนวคิด และในทุกองค์ประกอบนั้นจะต้องเกิดการเรียนรู้สูงสุดหรืออาจกล่าวได้ว่า การเรียนรู้สูงสุด (Maximum Learning) เกิดจากการมีส่วนร่วมสูงสุด (Maximum participation) และการบรรลุงานสูงสุด (Maximum Performance) ทั้ง 4 องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ซึ่งสามารถเขียนสูตรได้ดังนี้

$$L_{max} = (P_{max} + Per_{max}) \times 4$$

(การเรียนรู้สูงสุด) = (การมีส่วนร่วมสูงสุด + การบรรลุงานสูงสุด) \times 4

การมีส่วนร่วมสูงสุด (Maximum Participation) เกิดจากการออกแบบกลุ่มที่เหมาะสมในแต่ละองค์ประกอบของการเรียนรู้ กลุ่มแต่ละประเภทจะมีข้อดีและข้อจำกัดที่แตกต่างกัน เช่น บางประเภทเอื้ออำนวยให้มีส่วนร่วมได้มาก แต่อาจขาดความหลากหลายของแนวคิด จึงเหมาะสำหรับเวลาที่ผู้สอนต้องการให้เกิดการแสดงออกแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากประสบการณ์ โดยยังไม่ต้องการข้อสรุป รายละเอียดของกลุ่มแต่ละประเภท ข้อบ่งใช้และข้อจำกัด ดังแสดงในตาราง

ตารางที่ 2.1 การจัดกลุ่มประเภทต่างๆ

ประเภทกลุ่ม	ความหมาย	ข้อบ่งใช้	ข้อจำกัด
กลุ่ม 2 คน (Pair Group)	ให้ผู้เรียนจับคู่กันทำกิจกรรมที่ได้รับมอบหมาย	ต้องการให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการออกความเห็นหรือปฏิบัติ	ขาดความหลากหลายทางความคิดและประสบการณ์

ตารางที่ 2.1 การจัดกลุ่มประเภทต่างๆ (ต่อ)

ประเภทกลุ่ม	ความหมาย	ข้อบ่งชี้	ข้อจำกัด
กลุ่ม 3 คน (Triad Group)	ให้ผู้เรียนจับกลุ่ม 3 คนแต่ละคนมีบทบาทที่ชัดเจนแลหมุนเวียนบทบาทกันได้	ทุกคนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ตามบทบาทและสามารถเรียนรู้ได้ครบทุกบทบาท	ขาดความหลากหลายและความกระฉับกระชวยไปบ้าง
กลุ่มย่อยระดมสมอง (Buzz Group)	เป็นการรวมกลุ่ม 3 - 4 คน ขึ้นชั่วคราวเพื่อแสดงความคิดเห็นโดยไม่ต้องการข้อสรุป	ต้องการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมให้เวลาสั้น ๆ โดยไม่ต้องการข้อสรุปที่ลึกซึ้งมากนัก	ขาดความลึกซึ้ง ไม่มีการอภิปรายกันอย่างลึกซึ้ง
กลุ่มเล็ก (Small Group)	เป็นการจัดกลุ่ม 5 - 6 คน ทำกิจกรรมที่ได้รับมอบหมายจนลุล่วง	ต้องการให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและถกเถียงกันอย่างลึกซึ้งจนได้ข้อสรุป	ใช้เวลามาก
กลุ่มใหญ่ (Large Group)	เป็นการอภิปรายในกลุ่ม 15 - 30 คน หรือทั้งชั้น	ต้องการให้เกิดการโต้แย้ง หรือการรวบรวมความคิดจากกลุ่มย่อย เพื่อสรุป	บางคนอาจให้ความสนใจ หรือมีส่วนร่วม น้อย ใช้เวลามาก
กลุ่มไขว้ (Cross-over Group)	เป็นการจัดกลุ่ม 2 ชั้นตอนโดยให้ผู้เรียนทำกิจกรรมเฉพาะ บางกลุ่มจนมีความเชี่ยวชาญ จากนั้นจึงให้ผู้เรียนจากแต่ละกลุ่มมารวมกันเป็นกลุ่มใหญ่เพื่อบูรณาการ	ต้องการให้ผู้เรียนใช้ศักยภาพของตนเอง ในการสร้างความรู้ ผู้เรียนจะมีส่วนร่วม และได้เนื้อหา มาก	ใช้เวลามาก อาจมีความรู้ที่ตกรุ่น

ตารางที่ 2.1 การจัดกลุ่มประเภทต่างๆ (ต่อ)

ประเภทกลุ่ม	ความหมาย	ข้อบ่งชี้	ข้อจำกัด
กลุ่มแบ่งย่อย (Sub group)	เป็นการจัดกลุ่ม 2 ขั้นตอนจาก 8-12 คน แต่ละกลุ่มถูกแบ่งเป็น กลุ่มย่อย 3 - 4 คนเพื่อ ให้ทำงานกลุ่มละงาน (ที่ไม่เหมือนกัน) จากนั้นจึงให้กลุ่มย่อย มารวมกันเพื่อ บูรณาการ	ต้องการให้ผู้เรียนใช้ ศักยภาพของตนเอง ในการสร้างความรู้ ผู้เรียนจะมีส่วนร่วม และได้เนื้อหา มาก	ใช้เวลาอาจมี ความรู้ที่ตกหล่น
กลุ่มพีรามิด (Pyramid Group)	รวบรวมความคิดเห็น เริ่มจากกลุ่ม 2 - 4 คน ทวีขึ้นไปเป็นขั้นๆ จนครบทั้งชั้น	สร้างความตระหนัก และเข้าใจความรู้สึก นึกคิดของแต่ละกลุ่ม หรือฝ่าย	ขาดข้อสรุปและความ ลึกซึ้ง

ที่มา : กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2546 : 18)

การบรรลุงานสูงสุด (Maximum Performance) หมายถึง ผู้เรียนสามารถปฏิบัติงานได้ตรงตามที่คุณสอนกำหนดไว้ทั้งเรื่องงานและระยะเวลา หัวใจสำคัญของการบรรลุงานสูงสุดอยู่ที่การกำหนดงานให้กับกระบวนการกลุ่ม ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญของการกำหนดงาน 3 ประการ คือ

(1) กำหนดกิจกรรมที่ชัดเจนว่าจะให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่มอย่างไร เพื่อทำอะไรใช้เวลาอย่างน้อยแค่ไหนเมื่อบรรลุงานแล้วจะให้ทำอะไรต่อ(เช่นเตรียมนำเสนอในเวลาที่กำหนดให้)

(2) กำหนดบทบาทของกลุ่มหรือสมาชิกที่ชัดเจน โดยกำหนดให้แต่ละกลุ่มมีบทบาทแตกต่างกัน เพื่อให้เกิดการขยายเครือข่ายการเรียนรู้โดยไม่จำเป็นต้องกำหนดบทบาทรวมถึงสมาชิกในกลุ่มด้วย เช่น บทบาทของผู้เล่น ผู้สังเกตการณ์ หรือผู้นำกลุ่ม การรวบรวมความเห็น และการนำเสนอ เป็นต้น

(3) ควรมีโครงสร้างของเนื้อหาที่ชัดเจน ซึ่งบอกทั้งรายละเอียดของกิจกรรมและบทบาท โดยทำเป็นกำหนดงานที่ผู้สอนแจ้งแก่ผู้เรียน หรือทำใบงานและใบชี้แจงมอบให้แก่กลุ่มเพื่อให้เกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ใบงาน หมายถึง ใบกำหนดงานหรือใบมอบหมายงานที่มีรายละเอียดมาก เพื่อให้กลุ่มเล็กหรือกลุ่มย่อยระดมสมอง ให้ได้ข้อสรุปที่มีความลึกซึ้งมาก ผู้สอนอาจพิมพ์หรือเขียนใส่กระดาษแจกเป็นกลุ่มมักใช้ในกิจกรรมสะท้อนความคิดและอภิปรายและกิจกรรมการประยุกต์แนวคิด

ใบชี้แจง หมายถึง ใบมอบหมายงานให้กลุ่มที่มีรายละเอียดไม่มากนักผู้สอนอาจเขียนบนกระดานหรือแผ่นใสให้ผู้เรียนกลุ่มใหญ่หรือทั้งชั้นเรียนอ่านก่อนทำกิจกรรมมักใช้ในกิจกรรมด้านประสบการณ์หรือการประยุกต์แนวคิด

4. เทคนิคการจัดการเรียนแบบมีส่วนร่วม

4.1 การอภิปรายกลุ่ม

การอภิปรายกลุ่ม สุริย์ จันทรโมลี. (2527 : 100) ได้อธิบายไว้ว่าเป็นการประชุมกันตั้งแต่ 6 - 20 คนเป็นวิธีที่นิยมใช้ในการสอนสุขศึกษามากช่วยให้สมาชิกในกลุ่มมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นและประสบการณ์ ได้เข้าใจตนเอง รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีอิสระในการแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่และสมาชิกต่างให้ความร่วมมือในการช่วยกันแก้ปัญหานอกจากนี้ทุกคนได้ปรับตัวเข้ากับคนอื่นหรือสภาพสังคมได้ โดยฝึกฝนการสะท้อนความคิด ในการแก้ปัญหาพร้อมกัน ได้ทำกิจกรรมและคิดไตร่ตรองอย่างรอบคอบเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและอิทธิพลของกลุ่มช่วยให้สมาชิกเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพ การตัดสินใจด้วยการยอมรับและสมัครใจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพที่ยั่งยืนต่อไป

การอภิปรายกลุ่มเป็นวิธีการที่ทำให้นักเรียนเกิดการพัฒนาในทุกด้านคือด้านความรู้ ด้านเจตคติและด้านทักษะ ดังต่อไปนี้

(1) ด้านความรู้

1) นักเรียนสามารถพัฒนาความรู้ของตนระหว่างร่วมอภิปรายคือแสดงความคิดเห็นข้อโต้แย้งเพื่อเรียนรู้ด้วยตนเองจากข้อสรุป

2) นักเรียนสามารถรวบรวมและลำดับความรู้ของตนก่อน อภิปรายให้เป็นเหตุเป็นผลเพื่อนำเสนอแก่กลุ่ม

(2) ด้านเจตคติ

1) พัฒนาคุณค่าด้านประชาธิปไตยโดยนำกลไกของกระบวนการประชาธิปไตยมาใช้ เช่น เปิดโอกาสให้สมาชิกแสดงความคิดเห็นและยอมรับมติกลุ่ม จึงทำให้นักเรียนเกิดความสำนึกและเห็นคุณค่าของความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น

2) พัฒนาค่านิยมด้านอื่นๆ เนื่องจากการอภิปรายของผู้อื่นจะสะท้อนเจตคติและค่านิยมของแต่ละคนออกมาทำให้เกิดการยอมรับหรือคล้อยตามถ้าสิ่งนั้นถูกต้อง

(3) ด้านทักษะการเรียนรู้ส่งเสริมให้นักเรียนได้รับ

1) ทักษะกระบวนการคิด คือคิดในลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลคิดเชิงเปรียบเทียบเทียบเคียงลำดับเป็นต้น

2) ทักษะในการทำงานกลุ่ม คือนักเรียนได้ทำงานร่วมกับคนอื่นตั้งแต่วางแผนและดำเนินการอภิปราย ตลอดจนแสดงความคิดเห็น ทำให้นักเรียนเข้าใจกระบวนการปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มด้วย

3) ทักษะในการพูดและแสดงความคิดเห็นทำให้นักเรียนรู้จักวิธีพูดที่ถูกต้องมีเหตุผล พูดตรงประเด็น พูดชัดเจนเป็นต้น

4) ทักษะในการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีโอกาสฝึกมารยาทในการฟังและวิธีการฟังอย่างวิเคราะห์เป็นต้น

4.2 บทบาทสมมติ

บทบาทสมมติเป็นวิธีการกำหนดสถานการณ์โดยครูเพื่อให้นักเรียนแสดงออกทั้งคำพูดและท่าทางตามลักษณะของบุคคลตามสถานการณ์สมมตินั้น โดยไม่มีการซ้อมแล้วนำความรู้สึกและพฤติกรรมของผู้แสดงมาเป็นข้ออภิปรายเพื่อเรียนรู้การปรับพฤติกรรมการแสดงออกของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ (ทิตานา แคมมณี และคนอื่น. 2522 : 42) เช่น

(1) นักเรียนเข้าใจสาเหตุของพฤติกรรมที่ผลักดันให้คนแสดงออกทำให้นักเรียนไม่ด่วนตัดสินใจอะไรง่าย ๆ และเป็นแนวทางแก้ปัญหาตรงจุด

(2) นักเรียนรู้และเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น มีประสบการณ์ว่าผู้อื่นคิดและรู้สึกอย่างไร ทำให้อ่านใจเขาใจเรา

(3) ช่วยลดความตึงเครียดของนักเรียนโดยใช้บทบาทสมมติ ระบายความรู้สึกออกมา

(4) ช่วยให้ครูรู้ความต้องการของนักเรียนโดยนักเรียนเผยความรู้สึกโดยไม่รู้ตัว

(5) ส่งเสริมให้นักเรียนสำรวจค่านิยมของตนเองและหาหลักยึดเหนี่ยวในการดำรงชีวิต

(6) ส่งเสริมให้นักเรียนพัฒนาความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองในทางที่ดี

(7) นักเรียนพัฒนาความสามัคคีในกลุ่ม

(8) นักเรียนได้เรียนรู้การปฏิบัติตนในสังคมได้อย่างเหมาะสม

(9) นักเรียนฝึกการแก้ปัญหาและการตัดสินใจด้วยการใช้วิจารณญาณและไหวพริบ

(10) ส่งเสริมการเรียนรู้และฝึกการปฏิบัติตนให้ถูกต้องเหมาะสมหลายๆ บทบาทเช่นเป็นพี่เป็นน้องเป็นนักเรียนเป็นต้น

(11) ฝึกให้นักเรียนปฏิบัติตามขั้นตอน เช่น เมื่อเกิดปัญหาต้องเกิดความรู้สึกแล้วคิดก่อนจึงกระทำ

4.3 การเสริมแรง (Reinforcement)

การเสริมแรง หมายถึง การส่งเสริมให้บุคคลแสดงพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นแล้วให้มีความคงทนถาวร หรือเกิดซ้ำๆ มี 2 ลักษณะ (ฮารี พันธุ์มณี. 2538 : 114) คือ

(1) การเสริมแรงทางบวก หมายถึง การที่อินทรีย์ได้รับสิ่งเร้าแล้วเกิดความสุข เช่น การให้รางวัล การยกย่อง ชมเชย เป็นต้น อาจจะมีผลดีและผลเสียในการเรียนการสอนได้อย่างมาก เช่น นักเรียนที่ได้รับรางวัลก็ถือว่าตนเองประสบความสำเร็จ นักเรียนที่ไม่ได้รับรางวัลอาจเกิดความคับข้องใจ ฉะนั้นการให้รางวัลจึงมีข้อควรระวังคือนักเรียนแสดงพฤติกรรมต่างๆ เพราะอยากได้รางวัลหรือถ้าไม่มีรางวัล ประสิทธิภาพของการเรียนจะลดลงอย่างรวดเร็ว

(2) การเสริมแรงทางลบ หมายถึง การที่อินทรีย์ถูกนำสิ่งที่ไม่พอใจออกไปแล้วทำให้อินทรีย์พอใจ เช่น การลงโทษซึ่งทำให้เกิดความเจ็บปวด ความอับอาย เกิดความรู้สึกไม่พอใจ ฉะนั้นการเสริมแรงทางลบควรลงโทษเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดพฤติกรรมนั้นอีกหรือการลงโทษอาจทำให้พฤติกรรมอื่นเข้ามาแทนที่

เพศศึกษา

1. ความหมายของเพศและเพศศึกษา

เพศ

คำว่า "เพศ" ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า 'Sex' ซึ่งคนทั่วไปมักจะตีความหมายไปถึงความต้องการทางเพศ หรือความรู้สึกทางเพศ เช่น คำว่า Sexy ที่แปลว่า ความเย้ายวนทางเพศ หรือความต้องการทางเพศ คำว่า Sex Symbol ที่แปลว่า สัญลักษณ์ทางเพศ เป็นต้น จึงทำให้เรื่องเพศถูกมองไปในลักษณะที่ไม่สุภาพ หยาบคาย น่าละอายที่จะคิดหรือพูดถึง จนกลายเป็นเรื่องต้องห้ามไปในบางสังคม

ดังนั้นเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเรื่องเพศ จึงควรที่จะได้ศึกษา ถึงความหมายของคำว่า "เพศ" ตามความหมายทางวิชาการ ซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลาย ดังต่อไปนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 602) ได้ให้ความหมายไว้ว่า "เพศ" หมายถึง 'รูปที่แสดงให้รู้วาทหญิงหรือชาย' ซึ่งในที่นี้ถ้าหากจะตีความหมายกันแต่เพียงว่า

เพศคือลักษณะที่บอกให้ใครๆรู้ว่าคนๆนั้นเป็นผู้หญิงหรือผู้ชายเท่านั้น ก็คงจะเป็นความหมายที่ค่อนข้างแคบเกินไป และเป็นการยากที่จะทำความเข้าใจในความหมายของเพศได้อย่างสมบูรณ์

พจนานุกรมเวบสเตอร์ (Webster 's Encyclopedia Unabridged Dictionary of English Language. 1994 : 1307 อ้างถึงใน จันทรวิภา ดิลกสัมพันธ์. 2543 : 1) ได้ให้ความหมายของคำว่า "เพศ" ไว้ โดยสรุปได้ 4 นัย คือ

- (1) เป็นการแบ่งสิ่งมีชีวิตโดยเฉพาะมนุษย์ออกเป็นเพศชายและหญิง
- (2) เป็นลักษณะโครงสร้างทางร่างกายของสิ่งมีชีวิตซึ่งเกิดจากการสัมพันธ์ของบิดามารดา โดยแบ่งแยกและรวมกันทางโครโมโซมเพศ จนแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงเป็นชายหรือหญิง
- (3) เป็นขอบเขตพฤติกรรมระหว่างบุคคล โดยเฉพาะระหว่างชายและหญิงที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการอยู่ร่วมกัน
- (4) เป็นสัญชาตญาณอย่างหนึ่งของมนุษย์ และการแสดงออกของสัญชาตญาณทางเพศนี้จะอยู่ในรูปของการมีเพศสัมพันธ์

ไคร์เคนดัล (Kirkendall อ้างถึงใน จันทรวิภา ดิลกสัมพันธ์. 2543 : 2) เรื่องเพศมีความหมายและขอบเขตที่กว้างขวางมาก เช่นเดียวกับคำว่า "ชีวิต" จึงไม่อาจจะให้คำจำกัดความที่รวบรัดได้ ซึ่งพอจะสรุปโดยแยกออกเป็นข้อๆ ได้ 5 ข้อ ดังต่อไปนี้

- (1) เพศ เป็นแรงผลักดันที่สำคัญอย่างหนึ่ง ที่ทำให้มนุษย์เกิดความปรารถนาที่จะประสบความสำเร็จในชีวิต และสามารถกระทำหรือแสดงพฤติกรรมในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้บรรลุผลตามที่ได้ตั้งใจไว้
- (2) เพศ เป็นแรงกระตุ้นหรือเครื่องเร้าอันทรงพลัง ที่ทำให้ชายและหญิงเกิดความสนใจซึ่งกันและกัน
- (3) เพศ เป็นสิ่งที่กำหนดบทบาท กิริยาท่าทาง ตลอดจนลักษณะการดำเนินชีวิตของมนุษย์เพศชายและหญิงให้แตกต่างกันออกไป
- (4) เพศ เป็นธรรมชาติที่แฝงอยู่ในร่างกายและจิตใจของมนุษย์อย่างลึกซึ้งและถาวรซึ่งธรรมชาตินี้จะแสดงบทบาทให้เห็นได้อย่างชัดเจนที่สุดในเรื่องชีวิตรักและการครองเรือน
- (5) เพศ เป็นสิ่งที่สามารถทำให้ชีวิตมีความต่อเนื่องกัน จากช่วงชีวิตหนึ่งไปยังอีกช่วงชีวิตหนึ่ง โดยกระบวนการสืบพันธุ์ ซึ่งการต่อเนื่องนี้จะช่วยทำให้มนุษย์สามารถดำรงเผ่าพันธุ์ไว้ได้

กล่าวโดยสรุปได้ว่า นอกจาก "เพศ" จะหมายถึงลักษณะที่บ่งบอกให้รู้ว่าเป็นชายหรือหญิงแล้ว เพศยังเป็นสัญชาตญาณอย่างหนึ่งของมนุษย์ เพราะมนุษย์ทุกรูปทุกนามเกิดขึ้นมาพร้อมกับเพศ ครั้งเมื่อเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ความเจริญเติบโตทางเพศก็เป็น

พัฒนาการ ส่วนหนึ่งของมนุษย์ทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม 'เพศ' จึงมีความหมายรวมถึงพฤติกรรมต่างๆที่มนุษย์ทั้งชายและหญิง ความสนใจซึ่งกันและกัน ตลอดจนการมีเพศสัมพันธ์ระหว่างชายและหญิงจนเกิดลูกหลานที่จะสืบทอดลักษณะทางพันธุกรรมต่อไปซึ่งสิ่งดังกล่าวเหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อบุคลิกภาพ อารมณ์ จิตใจ และการปรับตัวให้เข้ากับสังคม ตลอดจนพัฒนาการทางกายของแต่ละบุคคล จนกล่าวได้ว่าเรื่องเพศมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างยิ่ง และเป็นเรื่องที่ทุกคนจะต้องประสบด้วยตนเองอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

เพศศึกษา

คำว่าเพศศึกษาตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Sex Education ซึ่งมีนักวิชาการแพทย์และผู้รู้ได้ให้ความหมายไว้ในหลายลักษณะที่แตกต่างกันดังต่อไปนี้

คาร์เตอร์ วี กูด (Carter V. Good.) เพศศึกษา (สุชาติ โสมประยูร. 2543 : 9) ให้คำจำกัดความว่า เพศศึกษา หมายถึง

- (1) การศึกษาที่ว่าด้วยกระบวนการต่างๆ ของการสืบพันธุ์
- (2) การศึกษาที่จัดให้บุคคล เพื่อให้เข้าใจเรื่องเพศและควบคุมพฤติกรรมทางเพศของตนได้
- (3) การศึกษาที่ว่าด้วยหลักการต่างๆ ตลอดจนปัญหาส่วนบุคคลและหมู่คณะอันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงทางชีววิทยาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศของชายและหญิง สารานุกรมอเมริกันฉบับที่กไว้ว่า เพศศึกษา เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการสอนเรื่องเพศในสาขาต่างๆ ให้แก่ผู้เรียนในระดับอายุที่เหมาะสมซึ่งประกอบด้วยพฤติกรรมทางเพศของมนุษย์ การสืบพันธุ์ การแสดงออกทางกายและใจที่สัมพันธ์กับการตอบสนองทางเพศ ความสัมพันธ์ระหว่างเพศ รวมทั้งปัญหาด้านชีวิตครอบครัว และปัญหาด้านความสัมพันธ์ของเพศชายและหญิงโดยทั่วไป

รูบิน และไคร์เคนดัล (Rubin and Kirkendall. 1960 : 8 อ้างถึงใน จันทรวิภา ดิลกสัมพันธ์ 2543 : 9) ได้ให้ความหมายว่า เพศศึกษามีใช่เป็นเพียงหน่วยการสอนเกี่ยวกับการสืบพันธุ์ การปฏิสนธิ และการคลอดเท่านั้น แต่ยังรวมถึงกระบวนการทางการศึกษาที่จะช่วยให้บุคคลได้นำความรู้เกี่ยวกับเพศไปผสมผสานกับการดำเนินชีวิตทั้งในปัจจุบันและอนาคต เพื่อช่วยให้เข้าใจพื้นฐานที่สำคัญทางเพศเมื่อถึง วัยผู้ใหญ่และให้เข้าใจถึงบรรทัดฐานทางเพศในสังคมที่แตกต่างกัน ตลอดจนสามารถปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นในสังคมได้ อีกทั้งเป็นการปลูกฝังให้บุคคลมีความสามารถในการตัดสินใจเกี่ยวกับการปฏิบัติทางเพศอย่างถูกต้องและมีศีลธรรมจรรยาอีกด้วย

มยรี ภูงามทอง (2534 : 1 - 7) ได้สรุปไว้ว่าเพศศึกษา หมายถึงกระบวนการศึกษาที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจถึงเรื่องราวทางเพศในด้านกลไกการ

ทำงาน การเปลี่ยนแปลงความต้องการและผลสืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงความต้องการทางเพศ ทั้งสองในทุกๆ ด้าน เช่น ทางด้านกายวิภาค สรีรวิทยา สุขภาพจิต เศรษฐกิจ ฯลฯ อันจะทำให้บุคคลได้นำความรู้ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข

จันทร์วิภา ดิลกสัมพันธ์ (2534 : 10) ได้สรุปไว้ว่าเพศศึกษาหมายถึงกระบวนการทางการศึกษาที่จะช่วยให้บุคคลมีประสบการณ์เรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องเพศในทุกๆ ด้านตั้งแต่การเจริญเติบโต โครงสร้างและหน้าที่ของระบบสืบพันธุ์ พัฒนาการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศ ทั้งในทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม บุคลิกภาพ พฤติกรรมระหว่างเพศ และ มนุษยสัมพันธ์อันดีงาม

สุชาติ โสมประยูร (2543 : 9) กล่าวถึงเพศศึกษาไว้ว่า เป็นการสอนหรือให้การศึกษาเรื่องความรู้ทางเพศเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ มีเจตคติหรือความรู้สึที่ดีในธรรมชาติ ทางเพศ พฤติกรรมทางเพศที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ สวัสดิภาพ และมนุษยสัมพันธ์อันดีงามระหว่างกันทั้งด้านส่วนตัวและส่วนรวม

สุพร เกิดสว่าง (อ้างถึงใน จันทร์วิภา ดิลกสัมพันธ์. 2543 : 9) ได้อ้างถึงรายงานขององค์การอนามัยของโลก (WHO) ซึ่งให้ความหมายของเพศศึกษาไว้ว่า เป็นการสอนให้เกิดความเข้าใจถึงกายวิภาค สรีรวิทยา จิตวิทยา สังคมวิทยา และจรรยาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศ รวมทั้งเน้นถึงเรื่องความรับผิดชอบและ เจตคติที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศที่เหมาะสมกับสังคมและประเพณีอันดีงาม

เสนอ อินทรสุขศรี (อ้างถึงใน จันทร์วิภา ดิลกสัมพันธ์. 2543 : 9) ได้ให้คำจำกัดความของเพศศึกษาไว้ว่า เพศศึกษาหมายถึง การศึกษาเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องดังต่อไปนี้

- (1) ธรรมชาติของชีวิตนับแต่เกิดจนสิ้นชีวิต
- (2) ความรักที่คนเราถึงมีต่อกัน
- (3) วิธีการคบหาสมาคมระหว่างเพศเดียวกันและต่างเพศ
- (4) ขนบธรรมเนียม ประเพณี และมารยาทของสังคม
- (5) ชีวิตครอบครัวอันประกอบด้วย พ่อแม่และลูก
- (6) จิตวิทยาแห่งเพศคนและเพศตรงข้าม
- (7) การสร้างฐานะที่มั่นคงเพื่อเตรียมสร้างครอบครัวใหม่ให้เป็น

ครอบครัวของตนเอง

- (8) การเลือกคู่ครองที่ถูกต้องเหมาะสม
- (9) การปฏิบัติตนและการทำให้ชีวิตสมรสเป็นสุข
- (10) การเลี้ยงดูอบรมลูกเพื่อการเจริญเติบโต และเป็นคนดีของสังคมใน

อนาคต

- (11) สภาพปกติและความผิดปกติทางเพศ

(12) การวางแผนครอบครัว

(13) การปฏิบัติตนเพื่อใช้ชีวิตในวัยสูงอายุให้เกิดความสุขในบั้นปลาย
ของชีวิต

กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข (2539 : 75) ได้อธิบายไว้ว่า เพศศึกษา หมายถึง การศึกษาเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์ในเรื่องเพศและพฤติกรรมทางเพศ เพื่อให้มีความรู้ ทักษะและการปฏิบัติที่ก่อให้เกิดความรับผิดชอบและความสัมพันธ์อันดีระหว่างเพศหญิงและชาย ตลอดจนสามารถแก้ปัญหาชีวิตเกี่ยวกับเรื่องเพศได้ ซึ่งเนื้อหาประกอบด้วยเรื่อง พัฒนาการ สุขอนามัย พฤติกรรมที่เหมาะสม สัมพันธภาพ ทักษะชีวิต สังคม วัฒนธรรมและ บทบาทหญิงชาย หากใช้เป็นการศึกษาเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ไม่

จากความหมายของเพศศึกษา ที่นักวิชาการแพทย์และผู้รู้ได้กล่าวไว้ จึงสรุป ได้ว่าเพศศึกษาคือ กระบวนการศึกษาที่จะช่วยให้บุคคลมีประสบการณ์เรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องเพศ ในทุก ๆ ด้าน ตั้งแต่การเจริญเติบโต โครงสร้าง และหน้าที่ของระบบสืบพันธุ์ พัฒนาการ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม บุคลิกภาพ พฤติกรรมระหว่างเพศ และมนุษย์สัมพันธ์อันดีงาม อันจะทำให้บุคคลเกิดความรู้ความเข้าใจ ทักษะ และการปฏิบัติ ตนเกี่ยวกับเรื่องเพศอย่างถูกต้องและเหมาะสมในการดำเนินชีวิตซึ่งจะมีผลทำให้เกิดความเป็น ระเบียบในชีวิตครอบครัวและสังคม

2. ประวัติของการศึกษาเรื่องเพศ

การศึกษาเรื่องเพศได้เริ่มต้นขึ้นครั้งแรกเมื่อประมาณ 400 ปีก่อนคริสตกาล โดยฮิปโปเครติส (Hippocratis) นักปราชญ์ชาวกรีก ผู้ได้ชื่อว่าเป็นบิดาแห่งการแพทย์ เขาได้ ทดลองฟักไข่ประมาณ 20 ฟอง แล้วตอกไข่ออกดูวันละ 1 ฟอง เพื่อศึกษาการเจริญเติบโต ของ ไข่แต่ละวัน ซึ่งต่อมาอริสโตเติล (Aristotel) นักปราชญ์ชาวกรีกอีกผู้หนึ่งก็ได้ศึกษาโดยวิธี เดียวกันนี้แต่ไม่ได้ทำการบันทึกรายละเอียดไว้ นอกจากบอกว่าภายหลังจากที่ได้ฟักไข่ ไปประมาณ 3 วัน ก็เห็นหัวใจของลูกไก่เกิดขึ้นจากถุงของไข่แดงโดยยังไม่ทราบว่า การปฏิสนธิเกิดขึ้นได้อย่างไร จากนั้นนักวิทยาศาสตร์รุ่นต่อๆมาก็ได้ทำการศึกษาค้นคว้า เกี่ยวกับเรื่องเพศมาโดยตลอดจนถึงโรเจอร์ เบคอน (Roger Bacon) นักบวชชาวอังกฤษ ซึ่งเป็นคนแรกที่ค้นพบอสุจิจากเพศชาย (มาโนช ชุมสาย. อ้างถึงใน จันทรวิภา ดิลกสัมพันธ์. 2543 : 4) แต่ผลงานครั้งนี้ไม่ได้รับอนุญาตให้เผยแพร่ ดังนั้นจึงไม่มีใครทราบเรื่องนี้แพร่หลายนัก

นอกจากวงการวิทยาศาสตร์จะให้ความสนใจกับการศึกษาเรื่องเพศแล้ว วงการ วรรณกรรมก็ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องเพศเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากวรรณกรรมอันเลื่องชื่อ หลายเรื่องของเชกสเปียร์ (Shakespeare) กวีเอกชาวอังกฤษ ที่ได้มีการบรรจุเรื่องเพศเอาไว้ ในหลายบท หลายตอน จึงแสดงให้เห็นว่าเรื่องเพศเรื่องที่สอดแทรกอยู่ทั้งในส่วนที่เป็นศาสตร์ และศิลป์ของสังคมตะวันตกมาช้านาน

ต่อมาในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Freud. 1970 : 21) จิตแพทย์และนักจิตวิเคราะห์ชาวออสเตรีย ที่ให้ความสนใจและให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องเพศมาก เขามีทรรศนะว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดในชีวิตมนุษย์ เพราะเป็นสาเหตุให้เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ โดยเขาได้ทำการศึกษาและสร้างทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับจิตใจ การพัฒนาบุคลิกภาพ การพัฒนาทางเพศและทฤษฎีอื่นๆไว้มากมาย

นอกจากฟรอยด์แล้วยังมีบุคคลอีกผู้หนึ่งซึ่งควรจะได้กล่าวถึง ท่านผู้นั้น คือคินซี (Alfred C. Kinsey) ผู้เชี่ยวชาญทางเพศวิทยาคนหนึ่งของอเมริกา เขาได้ผลิตผลงานทางวิทยาศาสตร์ที่เด่นดังที่สุดชิ้นหนึ่งเกี่ยวกับเพศ ในยุคคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยได้รายงานพฤติกรรมทางเพศของหญิงและชายชาวอเมริกันไว้ในปี ค.ศ. 1948 (อเนก อารีพรค และ สุวัทนา อารีพรค. 2539 : 88) ผลงานของคินซีและคณะถ้าจะเปรียบเทียบกับผลงานของฟรอยด์จะเห็นว่าแตกต่างกัน ฟรอยด์ศึกษาคนที่ป่วยโดยชักประวัติย้อนหลังกลับไปในอดีต แล้วจึงตั้งเป็นทฤษฎีเพื่ออธิบายว่า พฤติกรรมที่ผิดปกติเกิดเพราะสาเหตุใด ส่วนของคินซีเป็นการให้ตอบแบบสอบถาม หรือสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์เกี่ยวกับพฤติกรรมของคนๆนั้น อย่างตรงไปตรงมา ฟรอยด์มีความสนใจเกี่ยวกับการพัฒนาทางบุคลิกภาพของคนทั้งคนและเรื่องเพศเป็นส่วนหนึ่งในทฤษฎีของฟรอยด์ แต่การศึกษาของคินซีแยกแยะเฉพาะเจาะจงเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศอย่างกว้างๆ ในสังคมเท่านั้น

แต่อย่างไรก็ตามการรายงานพฤติกรรมทางเพศของคนอเมริกันชายและหญิงของคินซีถ้ามองดูกว้างๆ แล้วก็ยังเป็นที่ยอมรับกันในปัจจุบันและเป็นรายงานที่ยิ่งใหญ่ชิ้นหนึ่งที่มีผลต่อวิชาการและสังคม ยิ่งกว่านั้นผลงานของคินซีเกี่ยวกับอารมณ์เพศในวัยเด็กก็สนับสนุนความคิดของฟรอยด์ว่าอารมณ์เพศในเด็กมีจริง แต่การเล่นทางเพศ (Sex Play) ของเด็กอาจไม่มีจุดประสงค์หรือความสนใจเหมือนผู้ใหญ่และส่วนใหญ่ก็เล่นกันในหมู่เด็กเพศเดียวกันมากกว่าจะเล่นกับเพื่อนต่างเพศ

อีกสองท่านที่จะต้องกล่าวถึงก็คือมาสเตอร์ส (William H Masters) และจอห์นสัน (Virginia E. Johnson. อ้างถึงใน จันทรวิภา ดิลกสัมพันธ์. 2543 : 5) ซึ่งเป็นสูติ - นรีแพทย์และนักสังคมสงเคราะห์ชาวอเมริกันที่ได้ ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องเพศอย่างจริงจัง จนได้รับการยกย่องและกล่าวขวัญถึง ในวงการศึกษารื่องเพศมาโดยตลอด ทำให้มนุษย์ได้เข้าใจในเรื่องเพศตลอดจนวิธีการป้องกันและ การรักษาความบกพร่องทางเพศได้มากขึ้นมาโดยลำดับ

ส่วนการศึกษาเรื่องเพศของสังคมไทยในอดีตนั้น มักจะเป็นการบอกเล่าให้รับรู้จาก พ่อแม่ ญาติพี่น้อง และเพื่อนฝูง เพราะค่อนข้างจะมีค่านิยมว่าเรื่อง "เพศ" เป็นสิ่งต้องห้ามในสังคมที่นำมาพูดคุยหรือสั่งสอนกันอย่างเปิดเผยมิได้โดยแปลงออกมาในรูปของการอบรมสั่งสอนด้านศีลธรรมจรรยา วัดจึงเป็นแหล่งของความรู้ทางเพศที่สำคัญ ดังเห็นได้จากคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่ให้พุทธศาสนิกชนยึดหลักธรรมะในข้อที่ว่าไม่มักมากในกามคุณ ไม่ล่าส่อนทางเพศ หรือไม่ประพฤตินิโคตในกามกับบุตร ภรรยา หรือสามีของผู้อื่น ซึ่งถือว่า

เป็นการให้ความรู้ทางเพศในด้านสังคมวิทยา นอกจากนั้นการให้ความรู้เรื่องเพศก็ยังมี การถ่ายทอดผ่านวรรณคดีไทยในสมัยต่างๆมาโดยตลอด อาทิเช่น วรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน ที่ได้สอดแทรกความรู้เรื่องเพศไว้มากมายหลายบท หลายตอน เช่น ประเพณี การหมั้น การแต่งงาน การตั้งครรภ์ การคลอด การครองเรือน เป็นต้น สุภาษิตสอนหญิงที่สอนให้ ผู้หญิงรู้จักการวางตน รู้จักรักนวลสงวนตัว การคบหาสมาคมระหว่างเพื่อนต่างเพศ ตลอดจน กิริยามารยาทต่างๆ เป็นต้น ดังนั้นจึงเป็นการสอนเรื่องเพศที่สอดแทรกอยู่ในศาสนา วรรณกรรม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ ตลอดจนวิถีทาง ในการดำเนินชีวิตของสังคมไทย

จนถึงตอนต้นของรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาล ที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีการตีพิมพ์ความรู้เรื่องเพศลงในหนังสือเป็นครั้งแรก คือ หนังสือชื่อ "มิวเซียม" หรือ "รัตนโกษา" ซึ่งเป็นหนังสือรายเดือนเล่มแรกของไทยในหัวข้อเรื่อง 'กัมภีร์ครรภ์รักษา' เขียนโดย ดร.บริดเลย์ หมอศาสนาชาวอเมริกัน และ 'โลกยสังขาร' แต่งโดย 'ท.จ.ว.ม.ม.' กล่าวถึง ลักษณะอวัยวะเพศของหญิง การเกิดโลหิตประจำเดือน การตั้งครรภ์ การเจริญเติบโตของทารกในครรภ์ ลักษณะของมดลูก และลักษณะภายนอก ของอวัยวะสืบพันธุ์เพศชาย เป็นต้น จึงนับเป็นการเผยแพร่ความรู้เรื่องเพศในเชิงวิชาการ มากกว่ายุคอดีตที่ผ่านมา

ส่วนการศึกษาเรื่องเพศของสังคมไทยในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 นี้ มีผล มาจากการรับเอาอิทธิพลของอารยธรรมตะวันตกที่หลังไหลเข้ามาอย่างไม่หยุดยั้ง มีการตีพิมพ์ หนังสือและผลิตสื่อต่างๆ ทางเพศออกมากมาย โดยเฉพาะสื่อประเภทวิทยุ ปลูกเร้าอารมณ์ เพื่อให้เกิดความรู้สึกทางเพศที่เรียกว่า "สินค้าเพศพาณิชย์" ออกมาอย่างแพร่หลายในสังคม ซึ่งคนทุกเพศทุกวัยสามารถแสวงหาประสบการณ์จากสิ่งเหล่านี้ได้ไม่ยากนัก จึงเป็น สาเหตุหนึ่งที่ทำให้คนไทยมีทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อที่เกี่ยวกับเรื่องเพศอย่างผิดๆ มีการแสดงออกทางเพศอย่างไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม จนทำให้ชื่อเสียงของประเทศไทย ต้องมัวหมอง ถูกกล่าวขวัญถึงจากนานาประเทศในด้านของสถานเริงรมย์และบริการ ทางเพศที่มีอยู่เป็นจำนวนมากมายและหลากหลายรูปแบบมากกว่าชื่อเสียงที่ประเทศไทย เคยมีในด้านของศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามประจำชาติ

ดังนั้นการให้การศึกษาทางเพศอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ จึงเป็นแนวทางหนึ่ง ในการแก้ไขวิกฤตการณ์ปัญหาทางเพศของสังคมไทยในปัจจุบัน เพื่อช่วยในการปรับเปลี่ยน แนวคิดและพฤติกรรมทางเพศของคนไทยให้ถูกต้องก่อนที่จะสายเกินไป ซึ่งมาตรการในการ แก้ไขที่ดีประการหนึ่ง ก็คือ การบรรจุวิชาเพศศึกษาลงในหลักสูตร ทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษานั้นเอง

การสอนเพศศึกษาการสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตให้เยาวชนได้เข้าใจและ ยอมรับนับถือตนเองพัฒนาความสามารถในการมีมนุษยสัมพันธ์อันดี มีพัฒนาการทางเพศ

ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม อย่างเหมาะสม สามารถปรับตัวสร้างเสริมบุคลิกภาพและความสัมพันธ์ระหว่างเพศได้ดี รู้จักหน้าที่ของตนในการเป็นพ่อแม่ที่ดีในอนาคต ตลอดจนมีความเข้าใจและสามารถแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับเรื่องเพศได้นั้น จำเป็นจะต้องอาศัยการสอนเพศศึกษา ซึ่งมีได้เป็นเพียงการสอนเทคนิคเกี่ยวกับการร่วมเพศตามที่คนส่วนใหญ่เข้าใจกัน แต่เป็นการสอนที่มีเนื้อหากว้างขวางและนำศึกษากว่านั้นมาก จึงควรที่จะได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับการสอนเพศศึกษา ทั้งในเรื่องความหมาย ความจำเป็น จุดมุ่งหมาย และประโยชน์ตลอดจนบทบาทของสถาบันที่เกี่ยวข้อง

3. การสอนเพศศึกษา

การสอนเพศศึกษา หมายถึง การให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องเพศ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งในด้านความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติในเรื่องเพศไปในทางที่ถูกต้องเหมาะสม ไม่สร้างปัญหาให้กับตนเอง ครอบครัว และสังคม ดังนั้นการสอนเพศศึกษา จึงช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ชีวิตให้กับบุคคลให้ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในครอบครัวและสังคมอย่างมีความสุข ซึ่งความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศที่จะนำมาสอนเพศศึกษานั้นมีขอบข่ายเนื้อหาที่กว้างขวางมาก เช่น กายวิภาคและสรีรวิทยาของระบบสืบพันธุ์ของชายและหญิง การกำเนิดชีวิต การเจริญเติบโตและพัฒนาการทางเพศ ความสัมพันธ์ระหว่างเพศ การวางแผนชีวิต การปฏิบัติตัวเกี่ยวกับเรื่องเพศ การเลือกคู่ครอง การมีเพศสัมพันธ์ เมื่อถึงเวลาอันควร การสมรส การเตรียมตัวเป็นบิดามารดาที่ดี เป็นต้น ดังนั้นในการสอนเพศศึกษา จึงควรพิจารณาหยิบยกเนื้อหาการสอนให้สอดคล้องเหมาะสมกับวัย ปัญหาและความต้องการของผู้เรียนแต่ละบุคคลด้วย

3.1. จุดมุ่งหมายของการสอนเพศศึกษา

- (1) เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายอันมีผลต่อความคิดสติปัญญา อารมณ์และจิตใจ
- (2) เพื่อขจัดความวิตกกังวลเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนา การปรับตัว และการวางตัวให้เหมาะสมกับบทบาททางเพศ
- (3) เพื่อเสริมสร้างให้เกิดทัศนคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับเรื่องเพศต่อตนเองและผู้อื่นทั้งต่อเพศเดียวกันและเพศตรงข้าม
- (4) เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่องความสัมพันธ์ของมนุษย์ทั้งสองเพศและตระหนักถึงคุณค่าของการใช้มนุษย์สัมพันธ์ที่ถูกต้อง เพื่อการดำรงชีวิตที่ราบรื่นในสังคม
- (5) เพื่อให้ตระหนักถึงหน้าที่และความรับผิดชอบของตนต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม

(6) เพื่อให้เกิดการคิดและการตัดสินใจที่ถูกต้อง ในการป้องกันและแก้ไข ปัญหาในการดำเนินชีวิต โดยยึดหลักของเหตุผลอย่างมีคุณธรรมและศีลธรรมจรรยา

(7) เพื่อให้สามารถนำความรู้ ความเข้าใจและทักษะที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการ พัฒนาดน ครอบครัวยุคและสังคม ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โดยซูลซ์และวิลเลียมส์ (Schulz and Williams. 1969 : 7 อ้างถึงใน จันทรวิภา ดิลกสัมพันธ์. 2543 : 5) ได้กล่าวสรุปถึง จุดมุ่งหมายของการสอนเพศศึกษาไว้อย่างน่าสนใจว่า

“ความมุ่งหมายที่สำคัญที่สุด ของการสอนเพศศึกษาก็เพื่อต้องการช่วยให้บุคคล ได้รู้จักคิด เกี่ยวกับเรื่องเพศได้อย่างถูกต้องและรู้จักแสดงออกซึ่งพฤติกรรมทางเพศได้ อย่างฉลาดโดยตนเองก็พึงพอใจมีความสุขและสังคมก็ยอมรับถ้าการสอนบรรลุผล ตามจุดมุ่งหมายผลประโยชน์ที่จะได้รับมิใช่บังเกิด แก่บุคคลเพียงฝ่ายเดียวเท่านั้นแต่จะส่งผลไป ถึงสังคมโดยรวมอีกด้วย”

ความมุ่งหมายของการสอนเพศศึกษา ทั้งในปัจจุบันและอนาคต มิใช่เพียงแต่จะ ควบคุมหรือปิดบังอำพรางการแสดงออกทางเพศของเด็กอย่างที่เคยทำกันมาแล้วในอดีตเท่านั้น แต่ความมุ่งหมายของการสอนเพศศึกษาจะต้องแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดถึงความเป็นไปได้ อย่างกว้างขวางสำหรับการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ ในสิ่งซึ่งจะช่วยให้เด็กแต่ละคนได้รับตอบสนอง ความต้องการทางเพศ (Sexual Needs) ให้มากที่สุดเท่าที่ควรจะเป็นหรือได้ประสบความสำเร็จ ในการปรับตัวเข้ากับลักษณะความเป็นเพศของมนุษย์ (Human Sexuality) ทั้งในด้านส่วนตัว และส่วนรวมได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

เกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้กล่าวไว้ว่า “ความมุ่งหมายที่สำคัญที่สุดของการสอนเพศศึกษา นั้นก็เพื่อต้องการจะช่วยให้เด็กรู้จักการคิดเกี่ยวกับเรื่องเพศได้อย่างถูกต้อง” และรู้จักแสดงออก ซึ่งพฤติกรรมทางเพศได้อย่างฉลาด โดยที่ตัวเด็กเองพอใจและสังคมก็ยอมรับ ดังนั้นถ้าหาก การสอนเพศศึกษาประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมายดังกล่าว ผลลัพธ์ที่ได้นั้นจึงไม่เพียง จะอยู่แค่ส่วนบุคคลเท่านั้น ส่วนรวมหรือสังคมก็พลอยได้รับผลดีตามไปด้วย ทั้งนี้เพราะ พฤติกรรมทางเพศ (Sex Behavior) นั้นเป็นที่เชื่อและยอมรับกันทั่วไปว่าเป็นส่วนสำคัญส่วน หนึ่งของบุคลิกภาพและสัมพันธภาพ (Schulz and Williams. 1969 : 7)

ความมุ่งหมายของการสอนเพศศึกษาจึงสมควรจะแยกกล่าวเป็น 2 ลักษณะดังนี้

(1) ความมุ่งหมายของการสอนเพศศึกษาในทัศนะของครู ได้แก่

1) เพื่อเป็นการสร้างทัศนคติหรือค่านิยม และแนวความคิดที่ดีงาม ต่อเรื่องเพศให้แก่เด็กซึ่งจะเป็นรากฐานที่สำคัญยิ่งในการตัดสินใจได้อย่างฉลาด

2) เพื่อเป็นการสร้างเสริมลักษณะนิสัยและความประพฤติทางเพศ รวมทั้งความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อการกระทำต่างๆ เหล่านั้นทั้งในด้านส่วนตัว และส่วนรวม

3) เพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจในเรื่องกระบวนการทางด้าน กายวิภาค สรีระวิทยา สภาพของจิตใจ วุฒิภาวะทางอารมณ์ ลักษณะทางสรีรวิทยา และ บทบาท ของสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกันเรื่องเพศและชีวิตครอบครัว

4) เพื่อให้นักเรียนเข้าใจและรู้จักใช้คำศัพท์หรือประมวลคำที่เกี่ยวข้องกับ เรื่องเพศและสามารถนำไปใช้สื่อความหมายกับผู้อื่นในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

5) เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างชัดเจนในผลที่สืบเนื่องมาจากการ ปฏิบัติตนและแสดงความประพฤติหรือพฤติกรรมทางเพศในลักษณะต่างๆ ของบุคคลว่าอาจเกิด ผลกระทบต่อบุคคลและสังคมได้ทั้งในทางที่ดีและไม่ดี

6) เพื่อช่วยแก้ไขความเชื่อและความเข้าใจผิดเกี่ยวกับเรื่องเพศรวมทั้ง แนวความคิดหรืออิทธิพลอื่นๆ ที่อาจจะนำมาซึ่งความวิตกกังวลใจและปมด้อยต่างๆ ให้ลด น้อยลงหรือหมดสิ้นไป

7) เพื่อช่วยสร้างเสริมความสมบูรณ์ของจิตใจและอารมณ์ทางเพศของ นักเรียนให้เจริญงอกงามและพัฒนาไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม โดยมุ่งที่บุคลิกภาพและ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลซึ่งจะช่วยให้เด็กเป็นสมาชิกที่พึงปรารถนายิ่งขึ้นของครอบครัวและ ของบิดามารดาที่ดีในอนาคต

จะเห็นได้ว่าความมุ่งหมายของการสอนเพศศึกษาในทัศนะของครูส่วนใหญ่ ที่ได้กล่าวมานี้ มีความโน้มเอียงไปในทางสร้างเสริมคุณภาพให้แก่เด็ก โดยเน้นถึงการ แก้ปัญหาที่ต้นเหตุและการป้องกันไว้ก่อนล่วงหน้ามากกว่าการที่จะต้องมาแก้ไขปัญหา ในภายหลัง (ปลายเหตุ)

(2) ความมุ่งหมายของการสอนเพศศึกษาในทัศนะของบุคคลทั่วไป

1) เพื่อลดปัญหาอาชญากรรมทางเพศ เช่น คดีข่มขืน กระทำชำเรา การฉุดคร่าอนาจารและคดีอื่นเนื่องมาจากความผิดปกติทางเพศอื่นๆ

2) เพื่อลดปัญหาโสเภณี การค้าประเวณี การปล่อยตัวปล่อยใจให้เป็น สาธารณะหรือการสำส่อนทางเพศ

3) เพื่อลดปัญหากามโรคและโรคอื่นๆ ที่เกี่ยวกับเพศสัมพันธ์รวมทั้ง ความผิดปกติทางเพศต่างๆ

4) เพื่อลดปัญหาการได้เสียกันก่อนแต่งงาน การหนีตามกัน การท้อง ก่อนแต่ง การทำแท้งหรือการรีดลูกและปัญหาอื่นๆ ไม่มีพอ

5) เพื่อลดปัญหาการขัดแย้งกันภายในครอบครัว การหึงหวง การแยกกันอยู่บ้านแตกสาแหรกขาด (Broken Home) การมีผู้ การมีภรรยาบ่อยและปัญหา การหย่าร้าง

6) เพื่อเป็นการวางรากฐานที่ดีสำหรับชีวิตครอบครัวในอนาคต ตามขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของชาติ

7) เพื่อสร้างคุณภาพของมนุษย์ให้สมบูรณ์ในทุก ๆ ด้าน อันจะช่วยให้ มนุษย์มีความสุขอย่างแท้จริง และมีชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบเรียบร้อย

จึงเป็นไปได้ว่าความมุ่งหมายของการสอนเพศศึกษาในทัศนะของคนทั่วไป ข้องข้างแตกต่างจากครูโดยความมุ่งหมายส่วนใหญ่มักเน้นที่การแก้ปัญหาที่กำลังเผชิญหน้า อยู่ในสังคม และเป็นการแก้ที่ปลายเหตุมากกว่าที่ต้นเหตุ หรือการแก้ไขมากกว่าการป้องกัน นั้นเอง

3.2 ความสำคัญของการสอนเพศศึกษา

ในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมา สภาพสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในทุกๆ ด้านโดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจและสังคมเนื่องจากอิทธิพลของอารยธรรม ตะวันตกที่หลั่งไหลเข้ามาอย่างหนักหน่วงและรวดเร็ว เป็นต้นว่าการเปลี่ยนแปลงลักษณะ ทางการเมือง การเปลี่ยนแปลงแบบแผนการดำเนินชีวิต ความสัมพันธ์ในครอบครัวเสื่อมลง และเสื่อมลง ในรูปแบบใหม่ที่เข้ามามีอิทธิพลอย่างกว้างขวาง วัฒนธรรมที่ได้รับนั้นแตกต่าง ไปจากวัฒนธรรมเดิมของไทยมาก ลักษณะสังคมทั้งเก่าและใหม่ต่างมีลักษณะสังคมที่ดีและเลว ปนกัน มีการจัดตั้งสถานบริการในรูปแบบแปลกๆ ใหม่ๆ ขึ้นมากมายเพื่อล่อใจให้เยาวชนเข้าไปใช้บริการ ไม่ว่าจะศูนย์การค้า ลานสเก็ต ร้านอาหาร บาร์ ไนท์คลับ ตลอดจนสถานที่เต้นรำ ที่รู้จักกันแพร่หลายในนามของ "ดิสโก้เธค" ซึ่งมีบุหรีและเครื่องดื่มมีนเมาทุกประเภทไว้คอย บริการลูกค้า มีสภาพการจัดสถานที่ ที่นั่ง เป็นชอก หลีบ มุมมืด ทำให้ขาดความสนใจซึ่งกัน และกัน มีโอกาสทดลองทำสิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ ไปจากที่เคย เช่น มั่วสุมทางเพศ ทดลองใช้ ยาสารเสพติด หรือของมีนเมา เป็นต้น ซึ่งการใช้ยา สารเสพติด หรือของมีนเมาก็เป็น สาเหตุทำให้วัยรุ่นกระทำผิดหรือประพฤตินอกเหนือไป เนื่องจากฤทธิ์ของยาหรือสารเหล่านั้น ทำให้ขาดความควบคุม ขาดความยั้งคิด นอกจากนี้ยังมีการใช้เยาวชน ชาย - หญิง ให้ขาย บริการทางเพศโดยเรียกว่าเป็นการหาทุนการศึกษา การเปลี่ยนแปลงนี้ล้วนก่อให้เกิดปัญหา มากมายตามมา อาทิเช่น ปัญหาทางเพศ ปัญหาครอบครัวแตกแยก ปัญหายาเสพติด และ ปัญหาอาชญากรรม

อีกประเด็นหนึ่งที่ควรพิจารณาก็คือ เยาวชนไทยทั้งชายและหญิงยังขาด ความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติที่ถูกต้องในเรื่องเพศ โดยเฉพาะขาดแหล่งข้อมูลหรือ แหล่งที่จะขอคำแนะนำปรึกษาได้เมื่อต้องการความช่วยเหลือ เนื่องจากพ่อ แม่ ผู้ปกครองหรือ

แม้แต่ครู - อาจารย์บางท่านยังคงมีความคิดว่าเรื่องเพศนั้นเป็นเรื่องน่าละอาย น่ารังเกียจ ควรปกปิด ไม่ควรนำมาสอน พูดคุย หรือทำความเข้าใจกับเยาวชน มีความกลัวว่าการสอนเรื่องเพศจะเป็นการชี้นำเยาวชนให้เกิดความอยากทดลองประสบการณ์ทางเพศ ประกอบกับสถาบันครอบครัวมีบทบาทที่อ่อนตัวลง พ่อแม่มีเวลาให้การอบรมสั่งสอนและสอดส่องความประพฤติรวมทั้งการใช้เวลาว่างของลูกน้อยไปทุกที เยาวชนจึงมีเสรีภาพนอกบ้านมากขึ้น แต่กลับได้รับการอบรมสั่งสอนและแนะนำจากผู้ใหญ่น้อยลง ดังนั้นเพื่อสนองตอบความอยากรู้อยากเห็นและแรงขับทางเพศตามธรรมชาติของตน จึงทำให้เยาวชนไปซื้อหาสินค้าทางเพศมาเพิ่มประสบการณ์ให้กับตนเอง เช่น หนังสือโป๊ วิดีทัศน์ ภาพยนตร์ และสิ่งตีพิมพ์อื่นๆ ที่แสดงภาพการประกอบกิจกรรมทางเพศ ซึ่งผู้ประกอบการค้าสินค้าเหล่านี้ต่างก็มีจุดมุ่งหมายที่จะปลุกกำหนดของผู้ซื้อเพื่อขายสินค้าให้ได้มากที่สุด (อุคมศิลป์ ศรีแสงนาม. 2532 : 3) จึงให้ภาพที่เกินจริง มุ่งปลุกเร้าความรู้สึกทางเพศจนเป็นการให้ข้อมูลที่ผิดและทั้งๆที่สังคมไทยพยายามจะปิดบังไม่ให้เยาวชนรู้เรื่องเพศ แต่กลับมีการเผยแพร่สิ่งเหล่านี้ออกมาทางสื่อสารมวลชนตลอดเวลา เช่น ภาพผู้หญิงเปลือยหรือแต่งกายหล่อน่าสนใจตามหน้าหนังสือพิมพ์ ภาพการกอดจูบพลอดรักระหว่างชาย - หญิงทางหนังสือพิมพ์หรือโทรทัศน์ การนำเอาบุคคลที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศมาออกรายการวิทยุหรือโทรทัศน์ เป็นต้น แม้แต่หนังสือการ์ตูนสำหรับเด็กก็ยังมีสอดแทรกเรื่องเพศเข้าไปในทางลามกอนาจาร ทำให้เยาวชนไทยได้รับประสบการณ์ทางเพศที่ผิดบ้างถูกบ้าง ดีบ้างไม่ดีบ้าง และบางอย่างก็เกินกว่าวัยที่ควรจะได้รับ ทำให้เกิดความสับสน สงสัย คับข้องใจ จนอาจทำให้เกิดการระบายออกทางเพศที่ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม เนื่องจากการขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เช่น การมีเพศสัมพันธ์ก่อนการสมรส การหาประสบการณ์ทางเพศจากหญิงบริการ การชมชื่นกระทำชำเราเมื่อเกิดความต้องการทางเพศ เป็นต้น จึงจำเป็นที่จะต้องมีการสอนเพศศึกษา เพื่อให้รู้จักการควบคุมตนเอง มีการแสดงออกที่ถูกต้องเหมาะสมโดยที่ตนเองมีความพึงพอใจและเป็นที่ยอมรับของสังคม

การที่ผู้ใหญ่ในสังคมให้ความรู้หรือสั่งสอนเยาวชนในเรื่องเพศ โดยวิธีการห้ามปรามดูว่าและลงโทษ เพื่อไม่ให้เด็กกระทำสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศ อาจทำให้เกิดความสับสน สงสัย คับข้องใจ และอยากรู้อยากเห็นยิ่งขึ้นไปอีก จนอาจไปแสวงหาข้อมูลจากแหล่งผิดๆ ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจผิดเกี่ยวกับเรื่องเพศ จนทำให้มีพฤติกรรมผิดไปด้วย ดังได้กล่าวแล้วข้างต้น ดังนั้นการให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่เด็กจึงเป็นหน้าที่โดยตรงของผู้ใหญ่ ซึ่งโซล กอร์ดอน (Sol Gordon) ผู้ให้การสนับสนุนการสอนเพศศึกษาแก่เด็กและเยาวชน ทั้งที่บ้านและสถานศึกษาในสหรัฐอเมริกา (วันทนี วาลิกะสิน. 2526 : 160) ก็ได้ย้ำว่า "เด็กมีสิทธิในการที่จะได้รับความรู้ที่ถูกต้องในเรื่องเพศ โดยเป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่ที่จะต้องให้ความรู้แก่เด็ก ผู้ใหญ่ไม่มีสิทธิบิดเบือนข้อเท็จจริงหรือไม่ให้ความรู้แก่เด็กไม่ว่ากรณีใดๆ"

จันทร์วิภา ดิลกสัมพันธ์ (2543 : 220) ได้ระบุว่า การสอนเพศศึกษา มีประโยชน์ต่อบุคคลและสังคมต่อไปนี้

- (1) เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องเพศอย่างถ่องแท้
- (2) เพื่อให้เกิดเจตคติและค่านิยมที่ถูกต้องในเรื่องเพศ
- (3) เพื่อแก้ไขความเชื่อและความเข้าใจผิดในเรื่องเพศ
- (4) เพื่อสร้างเสริมลักษณะนิสัยและการประพฤติปฏิบัติทางเพศที่พึงปรารถนา ทั้งความสำนึกและตระหนักรับผิดชอบต่อการกระทำต่างๆ ที่จะมีผลต่อสังคมส่วนรวม
- (5) เพื่อเสริมสร้างความสมบูรณ์ของจิตใจและอารมณ์ทางเพศ ให้บุคคลมีพัฒนาการไปในทางที่ถูกต้องเหมาะสม โดยมุ่งที่การพัฒนาบุคลิกภาพและสัมพันธภาพระหว่างบุคคลเพื่อจะอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข
- (6) เพื่อให้เกิดความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของชีวิตครอบครัว และสร้างจิตสำนึกที่จะสร้างครอบครัวที่มีความสุขในอนาคต
- (7) เพื่อเป็นการป้องกันและลดปัญหาสังคมที่เกี่ยวข้องเนื่องมาจากเรื่องทางเพศ
- (8) เพื่อป้องกันและลดปัญหาการกระทำผิดทางเพศในสังคม
- (9) เพื่อลดปัญหาการขัดแย้งในชีวิตในครอบครัว
- (10) เพื่อลดปัญหาการเกิดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ทั้งหมด
- (11) เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตให้กับบุคคลโดยเกิดความสุขสมบูรณ์ทุกด้าน
- (12) เพื่อให้บุคคลดำรงชีวิตอยู่ในครอบครัวและสังคมอย่างมีความสุข

สุชาติ โสมประยูร และคณะ (2546 : 177) กล่าวได้ว่าการสอนเพศศึกษา นับได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการให้การศึกษากับเด็ก ดังนั้น เพศศึกษาจึงให้ประโยชน์ต่างๆ ได้เช่นเดียวกับวิชาการศึกษาทั่วไปเหมือนกัน แต่สำหรับประโยชน์ของการสอนเพศศึกษาที่จะพึงได้รับเกี่ยวกับเรื่องเพศโดยเฉพาะนั้น มีอยู่หลายประการด้วยกัน ประโยชน์ที่สำคัญๆ อาจกล่าวได้ดังนี้

- (1) เพศศึกษาจะช่วยให้เด็กเกิดทัศนคติที่ดีว่า อวัยวะทุกส่วนของร่างกายและการเจริญเติบโตในแต่ละช่วงของชีวิตนั้น เป็นสิ่งที่น่าพึงปรารถนา และมีจุดมุ่งหมายอยู่ด้วยเสมอ กล่าวคือถ้าเด็กไม่ได้รับอิทธิพลจากความเชื่อใดๆ ครอบงำอยู่ก่อนแล้ว เด็กก็สามารถพูดเกี่ยวกับเรื่องส่วนต่างๆ หรือหน้าที่การทำงานของอวัยวะใดๆ ของร่างกายออกมาได้อย่างอิสระและปราศจากความกระดากอาย
- (2) เพศศึกษาจะช่วยให้เด็กมีความเข้าใจเรื่องกระบวนการสืบพันธุ์ของมนุษย์อย่างชัดเจน เช่น เด็กควรได้รับความรู้สึกที่ถูกต้องว่า สิ่งมีชีวิตย่อมถือกำเนิดมาจากสิ่งมีชีวิตด้วยกันเสมอ และการสืบพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตทั้งหลายย่อมมีลักษณะแตกต่างกันออกไป

(3) เพศศึกษาช่วยเตรียมตัวเด็ก ๆ เพื่อให้สามารถเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่จะต้องเกิดขึ้นอย่างแน่นอนในระหว่างที่เด็กมีการเจริญเติบโต เด็กผู้ชายทุกคนควรจะรู้เอาไว้ล่วงหน้าก่อนที่จะมีการหลั่งน้ำอสุจิ (Seminae Emission) เกิดขึ้นกับตัวของเขาเอง และเด็กผู้หญิงทุกคนก็ควรจะรู้เรื่องการมีประจำเดือนหรือระดู (Men Struation) เอาไว้ล่วงหน้าเช่นเดียวกันรวมทั้งความรู้เรื่องเพศด้านอื่นเช่นการร่วมประเวณีการตั้งครรภ์และการคลอดบุตรเด็กควรจะได้รับการศึกษารื่องดังกล่าวนี้ตามขอบเขตอย่างถูกต้องและเหมาะสมด้วยวิธีการหรือวิถีทางที่มีเกียรติและสมศักดิ์ศรี

(4) เพศศึกษาจะช่วยให้บุคคลวัยรุ่นหนุ่มสาวทั้งหลายได้มองเห็นอย่างชัดเจนว่าความประพฤติทางเพศซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นได้นั้นจำเป็นจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของการกระทำหรือการแสดงออกที่บริสุทธิ์ใจโดยจะต้องคำนึงถึงจิตใจและสวัสดิภาพของผู้อื่นด้วยเสมอ

(5) เพศศึกษาจะช่วยให้เด็กเกิดความภาคภูมิใจในเกียรติและศักดิ์ศรีแห่งเพศของตนรวมทั้งยังมีความชื่นชมยินดีต่อคุณสมบัติและสมรรถภาพของเพศตรงข้ามอีกด้วย

(6) เพศศึกษาจะช่วยปลูกฝังความรู้สึกที่ดีต่อเรื่องเพศโดยให้เด็กทั่วไปเห็นว่าเรื่องเพศของมนุษย์นั้นเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของชีวิตอย่างแท้จริง เรื่องเพศเป็นธรรมชาติที่ประเสริฐและสวยงามทั้งยังสามารถช่วยสร้างสรรค์จรโลงชีวิตและความเป็นสง่าราศีให้แก่บุคคลได้อย่างภาคภูมิใจ

(7) เพศศึกษานับได้ว่า เป็นมาตรการอันสำคัญยิ่งที่จะช่วยป้องกันเด็กและเยาวชนให้รอดพ้นจากการตกเป็นเหยื่อของโรคเอดส์ และการถูกล่วงละเมิดทางเพศซึ่งกำลังเป็นปัญหาวิกฤตของประเทศชาติในปัจจุบัน

3.3 วิธีการสอนเพศศึกษาในโรงเรียน

การสอนเพศศึกษาควรจะใช้วิธีสอนหรือการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่นเดียวกับ การสอนวิชาอื่น แต่เนื่องจากว่าความรู้เรื่องเพศ (Sex Information) ย่อมมีอยู่หลายลักษณะที่แตกต่างไปจากความรู้ทางด้านอื่น ด้วยเหตุนี้วิธีสอนหรือกระบวนการสอนอาจนับได้ว่าเป็น องค์ประกอบที่สำคัญมากที่สุดในเรื่องความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการสอนเพศศึกษา ในโรงเรียนดังนั้นจึงมีข้อควรคำนึงหรือข้อควรระวังในเรื่องการจัดกิจกรรมการสอนและการเรียนเพศศึกษาเพิ่มเติมอีกบ้างตามสมควรดังนี้ (สุชาติ โสมประยูร และคณะ. 2546 : 195)

(1) ก่อนจะเริ่มต้นบทเรียนเกี่ยวกับเรื่องเพศศึกษา โดยทั่วไปควรจะให้ครูและนักเรียนมีความคุ้นเคยกันดีเสียก่อนเพื่อช่วยให้ทั้งครูและนักเรียนได้ศึกษาและเข้าใจซึ่งกันและกันได้ดียิ่งขึ้น เช่น อาจจะเริ่มสอนในภาคปลาย เป็นต้น โดยเปิดโอกาสให้ครูได้สร้าง

บรรยากาศแห่งความเป็นกันเอง เพื่อให้เด็กได้รู้สึกว่าตนเองมีความสามารถและมี ความกล้า พอฟที่จะซักถามปัญหาหรือแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ได้ หรือถ้าหากจัดสอนเพศศึกษาต่อจาก เรื่องสุขภาพจิตได้ก็จะช่วยให้บรรยากาศในการเรียนการสอนดีขึ้น

(2) ในการจัดกิจกรรมการสอนและการเรียนนั้นควรจะแสวงหากิจกรรม หรือ วิธีการที่ช่วยสร้างทัศนคติความเข้าใจอันดีและมีความคิดวิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งจะเป็น เครื่องช่วยให้นักเรียนเกิดความรับผิดชอบและรู้จักเลือกหรือตัดสินใจได้อย่างฉลาด รวมทั้งรู้จัก ควบคุมหรือเหนี่ยวรั้งจิตใจและไม่ตกเป็นทาสของกามารมณ์ โดยกิจกรรมหรือวิธีการนั้นๆ ต้องไม่มุ่งไปที่การส่งเสริมความรู้เพียงอย่างเดียว

(3) การใช้กล่องคำถาม (Question - Box) บ้างในบางโอกาสเป็นสิ่ง ควรกระทำโดยให้นักเรียนเขียนคำถามในกระดาษแล้วใส่ลงไปในกล่องที่จัดไว้ คำถาม ที่นักเรียนเขียนไม่ควรจะให้เขียนชื่อลงไปด้วย (ถ้าหากนักเรียนประสงค์เช่นนั้น) เวลาตอบ ครูก็ควรตอบอย่างตรงไปตรงมาและไม่ควรจะอ้างถึงเจ้าของคำถาม กล่าวคือ พยายามตอบให้ เป็นเรื่องทั่วไป คำถามหรือปัญหาส่วนตัวของนักเรียนบางคนอาจไม่เหมาะสมที่ครูจะตอบ ให้ทราบภายในห้องเรียนก็ได้ ทั้งนี้ควรอยู่ในดุลพินิจของครูผู้สอน หากมีปัญหาเช่นนี้ครู ควรใช้วิธีพบปะสนทนาหรือพูดคุยกับนักเรียนเป็นรายบุคคลจะเหมาะสมกว่า (การใช้กล่อง คำถามนี้มักนิยมใช้ในโอกาสที่เชิญวิทยากรมาบรรยายให้นักเรียนฟัง)

(4) การอภิปรายถึงเรื่องเพศในห้องเรียนควรจะเป็นอย่างตรงไปตรงมา ปราศจากอารมณ์ และไม่ควรแสดงความกระดากอาย สำหรับครูนั้นควรจะต้องพูดถึงเรื่องเพศ ให้เหมือนกับการพูดหรืออธิบายในการสอนวิชาอื่นๆ และครูไม่ควรนำเอาเรื่องส่วนตัวของทั้งครู และเด็กมาเปิดเผย

(5) การให้นักเรียนอ่านหนังสือหรือใช้สื่อใดๆเกี่ยวกับเรื่องเพศ บางครั้ง ก็มีประโยชน์มากเหมือนกัน แต่ครูควรจะเป็นผู้แนะนำวิธีเลือกใช้นั้นหรือสื่อที่มีประโยชน์ ด้วย นอกจากนี้การให้นักเรียนอ่านหนังสือหรือวารสาร หรือเอกสารต่างๆ ยังเป็นการช่วยให้นักเรียนพร้อมที่จะอภิปรายปัญหาในห้องเรียนได้ดียิ่งขึ้นอีกด้วย

(6) ถ้าเป็นโรงเรียนสหศึกษา การสอนเพศศึกษาโดยทั่วไปควรจัดสอน รวมกัน ทั้งเพศชายและเพศหญิงนอกจากบางบทเรียนก็จำเป็นต้องแยกเพศสอน โดยเฉพาะ อย่างยิ่งสำหรับการอภิปรายเฉพาะเรื่องเพศในระดับชั้นมัธยมศึกษา เพราะทำให้การอภิปราย ในเรื่องนั้นๆ สามารถอภิปรายแบบตรงไปตรงมา เป็นเรื่องธรรมดาและรู้สึกสนุกสนานได้ ถ้าไม่มีเพศตรงข้ามเข้ามาอยู่ด้วย

(7) บทเรียนที่ใช้สอนควรจะต้องเลือกให้ตรงตามความสนใจ ความต้องการ และปัญหาทางเพศของเด็กตามลักษณะการเติบโตและพัฒนาการโดยมุ่งตรงไปยังปัญหา ของนักเรียนเป็นสำคัญและให้นักเรียนช่วยกันแก้ไขปัญหานั้นแล้วช่วยกันสรุปเองโดยครู เป็นเพียงผู้คอยแนะนำ

(8) ครูควรจัดเตรียม หาคำศัพท์หรือประมวลคำทางด้านวิทยาศาสตร์ ทางเพศรวมทั้งคำสุภาพต่างๆ ที่จะใช้อธิบายเรื่องอวัยวะเพศหรือพฤติกรรมทางเพศไว้ให้เพียงพอเมื่อนักเรียนฟังแล้วจะได้ไม่เกิดอารมณ์หรือมีทัศนคติไปในทางที่ไม่ดีหรือมองเรื่องเพศไปในทางที่ไม่สุภาพ

(9) การเลือกใช้อุปกรณ์การสอนให้เหมาะสมกับบทเรียน นับว่าจะเป็นประโยชน์ในการเรียนรู้เรื่องเพศได้มาก อุปกรณ์การสอนต่างๆ ที่ครูนำมาใช้ควรจะเป็นชนิดเดียวกันกับอุปกรณ์การสอนที่ใช้ในการสอนวิชาอื่นๆ แต่อย่างไรก็ดีมีข้อควรระวังในความสะดวกสบายทางอารมณ์อยู่บ้าง เช่นครูไม่ควรชี้ส่วนหนึ่งส่วนใดของร่างกาย ซึ่งเป็นอวัยวะเพศของครูหรือของนักเรียนเพื่อใช้ประกอบการสอนเพศศึกษาเป็นอันขาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในห้องเรียนที่จัดสอนแบบสหศึกษาหรือครูเป็นเพศตรงข้ามกับนักเรียน

(10) การประเมินผลตามจุดประสงค์ของแต่ละบทเรียนเป็นสิ่งสำคัญมากของการเรียนการสอนเพศศึกษา ในการประเมินผลครูควรใช้วิธีการวัดผลแบบหลายวิธี และจะต้องวัดพฤติกรรมทั้งในด้านความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติ การวัดความรู้นั้นโดยทั่วไปทำได้ง่ายกว่าการวัดทัศนคติและการปฏิบัติ (ตามปกติการวัดความรู้เรื่องเพศทางด้านชีววิทยา และสุขวิทยา มักจะทำได้ง่ายกว่าการวัดความรู้เรื่องเพศทางด้านจิตวิทยาและสังคมวิทยา) นอกจากนี้ครูควรจะได้ประเมินพฤติกรรมการเรียนของนักเรียน รวมทั้งกระบวนการสอนของครูผู้สอนด้วยเพื่อนำไปใช้ปรับปรุงการเรียนการสอนเพศศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning) ด้วยการให้นักเรียนแบ่งกลุ่มช่วยกันศึกษาค้นคว้าแล้วนำมาเสนอและอภิปรายในชั้นเรียน นับว่าเป็นวิธีหนึ่งที่จะทำให้นักเรียนค้นพบคำตอบได้ด้วยตนเอง อันจะนำมาซึ่งการปรับตัวทางเพศได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

3.4 คุณสมบัติของครูผู้สอนเพศศึกษา

จันทร์วิภา ดิลกสัมพันธ์ (2543 : 228) เพื่อให้การสอนเพศศึกษาในโรงเรียนสัมฤทธิ์ผลต่อผู้เรียนอย่างแท้จริง การคัดเลือกครูผู้สอนควรมีคุณสมบัติที่สำคัญดังนี้

(1) เป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องเพศศึกษาอย่างแท้จริง ถ้าไม่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาโดยตรงก็ควรเป็นผู้ที่เฝ้าหาความรู้หรือโรงเรียนอาจตระเตรียมครูโดยการส่งไปศึกษาอบรมด้านเพศศึกษามาก่อนที่จะมอบหมายให้ทำหน้าที่สอน

(2) ควรจะเป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นในคุณค่าของเพศศึกษาและมีความศรัทธาต่อวิชานี้ โดยเชื่อว่าวิชานี้มีประโยชน์ต่อผู้เรียนไม่ด้อยไปกว่าวิชาอื่นๆ

(3) ไม่มีข้อจำกัดว่าจะต้องเป็นครูชายหรือหญิง แต่ควรจะเป็นผู้ที่แต่งงานมีครอบครัวแล้ว เพราะจะได้นำประสบการณ์จากชีวิตจริงมาถ่ายทอดอบรมแก่ผู้เรียน

ได้และกล้าที่จะอธิบายขยายความแก่ผู้เรียนได้ แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าครูที่แต่งงานแล้วจะต้องสอนได้ดีกว่าครูที่ยังเป็นโสดเสมอไป เพราะการเป็นครูที่ดีต้องขึ้นอยู่กับองค์ประกอบอื่นๆ อีกมากมายหลายประการ

(4) ควรเป็นครูที่มีความรู้ในด้านจิตวิทยาพัฒนาการ เพื่อจะได้มีความเข้าใจถึงพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนในวัยต่างๆ

(5) ควรเป็นครูที่มีบุคลิกภาพสมกับเพศและวัยของตน

(6) ควรเป็นครูที่มีความสำเร็จในชีวิต โดยเฉพาะสภาพชีวิตครอบครัวควรราบรื่นมีสุขตามสภาพที่คนปกติควรจะเป็น

(7) เป็นครูที่ใจกว้างค่อนข้างทันสมัย ยอมรับฟังความคิดเห็นหรือข้อโต้แย้งของผู้เรียนได้

(8) ควรเป็นครูที่มีเทคนิคการสอน การถ่ายทอดความรู้ที่ทันยุคทันเหตุการณ์ นั่นคือ ควรมีการปรับปรุงเทคนิคการสอนอยู่เสมอ

ความรู้และทักษะชีวิตเรื่องเพศศึกษาของวัยรุ่น

1. พัฒนาการของวัยรุ่น

พัฒนาการ (Development) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านโครงสร้างและแบบแผนอินทรีย์ทุกส่วน การเปลี่ยนแปลงนี้จะก้าวหน้าไปเรื่อยๆ เป็นขั้นๆ จากระยะหนึ่งไปอีกระยะหนึ่ง ทำให้เด็กมีลักษณะและความสามารถใหม่ๆ เกิดขึ้น ซึ่งเป็นผลทำให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นตามลำดับทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา และสังคม ดังนี้ (สุชา จันทรเฒ. 2540 : 40)

1.1 การเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการทางร่างกาย

เมื่อเด็กหญิงมีอายุย่างเข้า 13 - 15 ปีหรือเด็กชายมีอายุย่างเข้า 14 - 17 ปี นับได้ว่าย่างเข้าสู่วัยรุ่นหรือเข้าวัยแตกเนื้อหนุ่มสาว ซึ่งจะมีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายที่สำคัญ ดังนี้

(1) พัฒนาการทางร่างกายของวัยรุ่นชาย เพศชายจะเข้าสู่วัยรุ่นช้ากว่าเพศหญิง 1 - 2 ปี ร่างกายมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในตอนต้น และลดอัตรา การเจริญเติบโตช้าลง เมื่อเข้าสู่วัยรุ่นตอนปลายร่างกายจะขยายใหญ่และสูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด แขนขายาวและใหญ่ขึ้น หน้าหนักและส่วนสูงจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจนมีอายุประมาณ 17 - 19 ปี หลังจากนั้นส่วนสูงอาจเพิ่มอีกเพียงเล็กน้อย ในระยะวัยรุ่นนี้มีลักษณะเพศเจริญขึ้นเรื่อยๆ ระยะวัยรุ่นจะสิ้นสุดลงเมื่ออายุประมาณ 19 - 21 ปี

(2) พัฒนาการทางร่างกายของวัยรุ่นหญิง ร่างกายมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและค่อยๆลดอัตราการเปลี่ยนแปลงช้าลงเมื่อเข้าสู่วัยรุ่นตอนปลาย ซึ่งในระยะนี้ลักษณะและขนาดของอวัยวะต่างๆจะใกล้เคียงกับผู้ใหญ่ และจะมีความสูงคงที่เมื่ออายุประมาณ 17 - 18 ปี ต่อมพิทูอิทารี (Pituitary Gland) จะหลั่งฮอร์โมนออกมากกระตุ้นรังไข่ให้ตกไข่ รังไข่เจริญเติบโตเต็มที่ มีประจำเดือนหรือระดู ซึ่งเป็น การแสดงถึงการย่างเข้าสู่ วัยรุ่นที่แท้จริงของหญิง เพราะการมีประจำเดือนแสดงถึงวุฒิภาวะทางเพศที่เจริญเต็มที่ สามารถให้กำเนิดทารกได้และจะสิ้นสุดระยะวัยรุ่นเมื่ออายุประมาณ 18 - 21 ปี

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของร่างกายนี้ นอกจากจะทำให้เด็กวัยรุ่น จำเป็นต้องทำความเข้าใจทำสภาวะการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย เพื่อดูแลรักษาสุขภาพให้เหมาะสมแล้ววัยรุ่นยังมีปัญหาทางด้านอารมณ์และสังคมอีกหลายประการ ที่จำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและสร้างเกณฑ์มาตรฐานของชีวิตแบบผู้ใหญ่ต่อไป

1.2 การเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการทางอารมณ์และจิตใจ

อารมณ์ของเด็กวัยรุ่นทั้งสองเพศมักรุนแรงและแสดงความรู้สึก อย่างเปิดเผยและตรงไปตรงมา แม้วัยรุ่นจะมีร่างกายเติบโตเป็นผู้ใหญ่แต่ยังมีความเป็นเด็กอยู่ มีสิ่งต่างๆ อีกมากที่เด็กวัยรุ่นยังสงสัยไม่เข้าใจ ฉะนั้นจึงต้องการทำความเข้าใจเรื่องต่างๆ ต้องการความเห็นอกเห็นใจกัน ต้องการผู้ให้กำลังใจ และความช่วยเหลือแนะนำที่ถูกต้อง

1.3 การเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการทางสติปัญญา

วัยรุ่นมีความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล และการตัดสินใจแก้ปัญหา ในสถานการณ์ต่างๆ สามารถแสดงความคิดเห็นร่วมกับคนอื่น รู้จักพิจารณาตนเอง พัฒนาการทางสติปัญญาไปในทางที่ดีขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อม ทั้งในด้านสังคมและครอบครัว ไม่ชอบใช้ความคิดอย่างลึกซึ้งซึ่งชอบทำสิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ ชอบใช้ภาษาที่กลุ่มของตนคิดขึ้น เพิ่มความสนใจตนเอง มองเห็นการณ์ไกล ปลูกฝังการพึ่งตนเอง เป็นต้น

1.4 การเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการทางสังคม

การเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย อารมณ์ และความคิดของเด็กวัยรุ่นนี้ ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอีกด้วย เมื่ออยู่บ้านชอบเก็บตัวอยู่ในห้องตามลำพัง ไม่ต้องการให้ใครรบกวนแต่เมื่อออกสังคมภายนอก กลับต้องการสังคมกว้างขวางขึ้น ความสนใจคบเพื่อนต่างเพศจะเกิดขึ้นในวัยรุ่นหญิงก่อนวัยรุ่นชาย ซึ่งมักสนใจในเด็กชาย ที่มีอายุมากกว่าตนเอง ความอยากเป็นที่ยอมรับของเพื่อนและกลุ่ม ทำให้พยายามประพฤติ ในสิ่งที่เพื่อนๆ เห็นชอบ ถ้าผู้ใหญ่เข้าใจภาวะความเจริญเติบโตของวัยรุ่นโดยเฉพาะ ความพยายามที่จะเป็นอิสระจะช่วยให้อายุปรับตัวเข้ากับสังคม สิ่งแวดล้อมได้ง่าย

2. ปัญหาของวัยรุ่น

ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับวัยรุ่น จะมีลักษณะปัญหาแยกตามสาเหตุได้ 3 ประการ

2.1 ปัญหาที่เกิดจากตัวของวัยรุ่น (Self - Originated Aspect) เป็นปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายและอารมณ์ของวัยรุ่นเอง เป็นสาเหตุของความวุ่นวายใจ เช่น การหลั่งอสุจิในชายและการมีประจำเดือนในหญิง เหล่านี้เป็นพัฒนาการของชีวิตที่จัดเป็นภาวะวิกฤติ ถ้าเด็กได้รับความรู้ได้รับคำแนะนำที่ถูกต้องเด็กก็จะสามารถผ่านพ้นระยะนี้ไปได้อย่างรวดเร็ว

2.2 ปัญหาที่เกิดจากสังคมของเด็กวัยรุ่น (Social Response Aspect) เป็นปัญหาที่เกิดจากสังคมแวดล้อมตัววัยรุ่น เช่น พ่อแม่ ผู้ใหญ่ในครอบครัว ไม่เข้าใจความรู้สึกและพัฒนาการ ของวัยรุ่น ซึ่งมักเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งและช่องว่างระหว่างวัย

2.3 ปัญหาจากปฏิกิริยาต่อต้านของวัยรุ่นที่มีต่อสังคม (Reaction Aspect) ปัญหานี้เป็นปัญหาที่สืบเนื่องมาจากปัญหาในข้อ 2 ถ้าไม่ได้รับการแก้ไขที่ถูกต้องก็จะทำให้ปัญหานี้รุนแรงขึ้นและมักจะเป็นสาเหตุของปัญหาอื่นๆตามมา เช่น ปัญหายาเสพติด เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมิได้มีสาเหตุจากตัวของวัยรุ่นเองเท่านั้น แต่มีสาเหตุหลายประการร่วมกัน อิทธิพลของกลุ่มเพื่อนมีมากขึ้น การมีความเท่าเทียมกันทางเพศมากขึ้น อิทธิพลของสื่อมวลชนมีมากขึ้นในปัจจุบันสาเหตุต่างๆ เหล่านี้ทำให้วัยรุ่นมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ ความเชื่อและความเข้าใจผิดที่เกี่ยวกับเรื่องเพศ

3. ความรู้เรื่องเพศศึกษาของวัยรุ่น

ธรรมชาติของความรู้เรื่องเพศแบ่งออกตามเนื้อหาที่ประกอบกันเป็นความรู้ได้ 4 ลักษณะดังนี้

3.1 ลักษณะทางชีววิทยา (Biological Aspect) ได้แก่ เรื่องที่เกี่ยวข้องกับกายวิภาคและสรีรวิทยาของร่างกายมนุษย์เป็นส่วนใหญ่ เช่น โครงสร้างและหน้าที่ของอวัยวะต่างๆ ในระบบการสืบพันธุ์ของเพศชายและเพศหญิง ลักษณะทางพันธุกรรมที่เกี่ยวกับเพศ การเจริญเติบโตทางเพศในด้านร่างกาย (Bio - Sexual Development หรือ Physical Sexual Development) การมีหนองคราและขนรักแร้ เสียงแตก การมีประจำเดือน การสืบพันธุ์ หรือการร่วมประเพณี การปฏิสนธิ การตั้งครรภ์ การคลอดบุตร

3.2 ลักษณะทางสุขวิทยา (Hygienic Aspect) ได้แก่ เรื่องที่เกี่ยวกับสุขภาพ การระวังรักษาร่างกายให้ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บหรือความผิดปกติทางเพศ เช่น ข้อควรระวังรักษาและสุขปฏิบัติเกี่ยวกับอวัยวะเพศ ข้อควรปฏิบัติขณะมีประจำเดือน การตรวจโลหิตก่อนแต่งงาน กามโรค ความผิดปกติของอวัยวะเพศ

3.3 ลักษณะทางจิตวิทยา (Psychological Aspect) ได้แก่ เรื่องเกี่ยวกับจิตใจและอารมณ์ เช่น ความเจริญเติบโตทางเพศในด้านจิตใจ (Psycho - Sexual Development) การเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจและอารมณ์เมื่อย่างเข้าสู่วัยรุ่น แรงดันทางเพศ การระบาย

อารมณ์ทางเพศ ทศนคติต่อเพศตรงข้าม ความรักความต้องการหรือความรู้สึกทางเพศ ความผิดปกติทางด้านจิตใจและอารมณ์

3.4 ลักษณะทางด้านสังคม (Sociological Aspect) ได้แก่ เรื่องที่เกี่ยวกับการปรับตัวให้กับสังคมและมาตรฐานความประพฤติหรือกฎเกณฑ์ทางสังคม เช่น ความเจริญเติบโตทางเพศในด้านสังคม (Socio - Sexual Development) ความสัมพันธ์ระหว่างเพศ เพศสัมพันธ์ อิทธิพลของเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม การเกี่ยวพาราสี การเลือกคู่ครอง การแต่งงาน ชีวิตสมรสหรือชีวิตครอบครัว การวางแผนครอบครัว การล่วงละเมิดทางเพศ ประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ

ธรรมชาติของความรู้เรื่องเพศทั้ง 4 ลักษณะดังกล่าว จะเห็นได้ว่า แต่ละลักษณะย่อมมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและยากที่จะแยกออกจากกันได้ ทั้งนี้ก็เพราะเรื่องเพศเป็นเรื่องของชีวิตและเราไม่สามารถจะแยกชีวิตออกเป็นส่วนๆ ได้นั่นเองดังนั้นการจัด หลักสูตรของความรู้เรื่องเพศศึกษาในระดับใดก็ตามจึงจำเป็นต้องพิจารณาให้มีเนื้อหาสาระผสมผสานกัน ในระหว่างธรรมชาติของความรู้เรื่องเพศทั้ง 4 ลักษณะตามสัดส่วนที่เหมาะสม รวมทั้ง บทเรียนเพศศึกษาที่ใช้สอนนักเรียนในแต่ละครั้งหรือแต่ละคาบจำเป็นต้องพิจารณาถึงลักษณะทั้ง 4 นี้ด้วย เพราะเมื่อเรากล่าวถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่งของความรู้เรื่องเพศหรือเนื้อหาของวิชาเพศศึกษาส่วนมากจะมีลักษณะทั้ง 4 ปรากฏออกมาให้เห็นได้เสมอ ซึ่งอาจจะปรากฏมากหรือน้อยแตกต่างกันไป ตัวอย่างเช่น เมื่อครูสอนถึงเรื่อง การสืบพันธุ์ของมนุษย์ ก็จะมีลักษณะทั้ง 4 อยู่ในบทเรียนนี้ด้วย ดังนี้

- (1) โครงสร้างและหน้าที่ของอวัยวะเพศชายและเพศหญิง การผลิตเซลล์เพศ การปฏิสนธิ การตั้งครรภ์ ฯลฯ (ลักษณะทางชีววิทยา)
- (2) การดูแลและการระวังรักษาความสะอาดของอวัยวะเพศข้อควรปฏิบัติขณะมีประจำเดือน การตรวจร่างกายก่อนแต่งงาน ฯลฯ (ลักษณะทางสุขวิทยา)
- (3) การเปลี่ยนแปลงทางจิตใจและอารมณ์ แรงดันทางเพศ ความรัก ความต้องการหรือความรู้สึกทางเพศ ฯลฯ (ลักษณะทางจิตวิทยา)
- (4) ความสัมพันธ์ระหว่างเพศ การเกี่ยวพาราสี การเลือกคู่ครอง การหมั้น และการแต่งงานขนบธรรมเนียมประเพณี ฯลฯ (ลักษณะทางสังคมวิทยา)

จากตัวอย่างบทเรียนที่กล่าวมานี้ หรือบทเรียนเกี่ยวกับเพศศึกษาเรื่องใด ๆ ก็ตามจะเห็นได้ว่าครูผู้สอนจำเป็นต้องเน้นเนื้อหาให้ปรากฏออกมาทั้ง 4 ลักษณะ และเป็นไปตามอัตราส่วนของความรู้เรื่องเพศ ตามระดับชั้นการเรียนของเด็ก จึงจะทำให้บทเรียนเรื่องนั้น เป็นวิทยาการที่สมบูรณ์แบบและมีคุณค่าทางการศึกษามากขึ้น ตรงกันข้าม ถ้ากล่าวแต่เพียงลักษณะใดลักษณะหนึ่งของความรู้เรื่องเพศจะทำให้บทเรียนเพศศึกษานั้นๆ แคบ ขาดคุณภาพ และไม่ตรงกับธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์อีกด้วย ดังเช่นการสอนเพศศึกษาที่มักเน้นเฉพาะ

ลักษณะทางชีววิทยาเพียงลักษณะเดียวซึ่งกระทำกันโดยทั่วไปในปัจจุบันอันเป็นจุดอ่อนอย่างหนึ่งของเพศศึกษา

สรุปได้ว่า ความรู้เรื่องเพศนั้นเป็นสาขาวิชาการที่เป็นแบบผสมหรือสหวิทยาการ (Interdiscipline) ซึ่งประยุกต์ความรู้มาจากสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตหลายสาขาด้วยกัน เช่น ชีววิทยา สุขวิทยา แพทย์ศาสตร์ สาธารณสุขศาสตร์ จิตวิทยา พฤติกรรมศาสตร์ สังคมศาสตร์ สังคมวิทยา ประชากรศาสตร์ ศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม วัฒนธรรม ประเพณี นันทนาการ ฯลฯ ในปัจจุบันการศึกษาต้นคว้าและวิจัยที่เกี่ยวกับความรู้เรื่องเพศ ได้กระทำกันอย่างแพร่หลาย จึงเป็นที่หวังได้อย่างแน่นอนว่า ความรู้หรือวิทยาการทางด้านนี้ ย่อมจะมีมากขึ้นตามลำดับและจะเป็นผลช่วยให้การสอนเพศศึกษาในโรงเรียนระดับต่าง ๆ โดยทั่วไปมีคุณภาพและประสบความสำเร็จมากขึ้น

4. ทักษะชีวิตเรื่องเพศศึกษาของวัยรุ่น

ความหมายของทักษะชีวิต

องค์การอนามัยโลก (WHO. 1994 : 1) ได้ให้ความหมายของทักษะชีวิตว่าเป็นความสามารถและความชำนาญในการประเมินและวิเคราะห์สถานการณ์เพื่อตัดสินใจเลือกทางแก้ปัญหาทางพฤติกรรมและสังคมที่เกิดขึ้นในชีวิตได้อย่างถูกต้อง

ประเสริฐ ดันสกุล และคณะ (2538 : 7) ได้ให้ความหมายของทักษะชีวิตว่าเป็นความสามารถและความชำนาญของตัวบุคคลในการจัดการกับปัญหาและการวิเคราะห์ปัญหาภายใต้สถานการณ์ที่นำไปสู่การตัดสินใจเลือกทางเลือก เพื่อแก้ไขปัญหาพฤติกรรมและสังคมเพื่อเป็นการปรับให้เกิดความสมดุลให้กลับคืนสู่สภาพปกติ ทำให้ดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และทำให้บุคคลนั้นๆสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างปกติ

ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานต์ (2537 : 15) ได้ให้ความหมายของทักษะชีวิตว่าเป็นความสามารถของคนในการจัดการกับปัญหารอบตัวโดยอาศัยเจตคติและทักษะของบุคคล

กรมอนามัย (2539 : 1) ได้ให้ความหมายของทักษะชีวิตว่าเป็นความสามารถอันประกอบด้วยความรู้ เจตคติ และทักษะในอันที่จะจัดการกับปัญหารอบๆ ตัว ในสภาพสังคมปัจจุบันและเตรียมพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคต

กรมวิชาการ (2543ค : 6) ได้ให้ความหมายของทักษะชีวิตว่าเป็นความสามารถของบุคคลที่จะคิด ตัดสินใจ แก้ปัญหา และปรับตัวให้มีพฤติกรรมที่ถูกต้อง สามารถ จัดการกับความต้องการ ปัญหาและสถานการณ์ต่างๆ เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสมกับสังคมที่เปลี่ยนแปลง ให้มีสุขภาพดีทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม รวมทั้ง สร้างสรรค์สังคมให้เป็นสังคมที่มีสุขภาพดี

โดยสรุปทักษะชีวิตหมายถึงความสามารถขั้นพื้นฐานของบุคคลในการปรับตัว และเลือกทางเดินชีวิตที่เหมาะสม ในการเผชิญปัญหาต่างๆที่อยู่รอบตัวในสภาพสังคมปัจจุบัน และเตรียมพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยการถ่ายทอด ประสบการณ์ด้วยการฝึกฝนอบรม

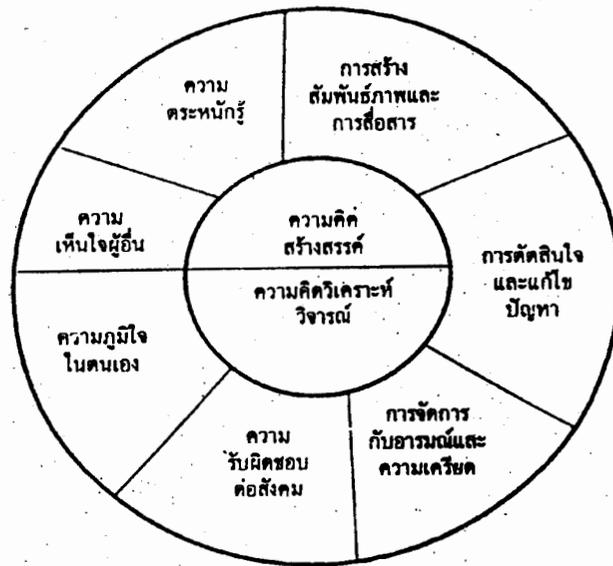
องค์ประกอบของทักษะชีวิต

ทักษะชีวิต (Life Skill) มีองค์ประกอบทั้งที่เป็นพุทธิพิสัย จิตพิสัย และ ทักษะพิสัย เพื่อให้เกิดความรู้ เจตคติ และทักษะในอันที่จะจัดการกับปัญหารอบๆ ตัว ในสภาพสังคมปัจจุบัน และเตรียมตัวให้พร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคตไม่ว่าจะเป็นเรื่อง เพศ สารเสพติด บทบาทชาย - หญิง ชีวิตครอบครัว สุขภาพ อิทธิพลสื่อ สิ่งแวดล้อม จริยธรรม ปัญหาสังคม ฯลฯ

องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของทักษะชีวิตไว้ 10 องค์ประกอบ จัดเป็น 5 กลุ่ม และสามารถจัดแบ่งพฤติกรรมการเรียนรู้ได้ 3 ด้าน ดังนี้

- ด้านพุทธิพิสัย ได้แก่ ความคิดสร้างสรรค์และความคิดวิเคราะห์วิจารณ์
- ด้านจิตพิสัย ได้แก่ ความตระหนักรู้ในตนและความเห็นใจผู้อื่น
- ด้านทักษะพิสัย มี 3 กลุ่ม
 - (1) การสร้างสัมพันธภาพและการสื่อสาร
 - (2) การตัดสินใจและการแก้ปัญหา
 - (3) การจัดการกับอารมณ์และความเครียด

ในประเทศไทยได้มีการปรับเปลี่ยนโดยจัดความคิดสร้างสรรค์ ความคิด วิเคราะห์วิจารณ์ เป็นองค์ประกอบร่วม (ของทุกองค์ประกอบอื่น) จัดความตระหนักรู้ในตน และความเห็นใจผู้อื่นเป็นด้านจิตพิสัยโดยเพิ่มเจตคติอีกกลุ่ม คือความภูมิใจในตนเองและความ รับผิดชอบต่อสังคม ส่วนที่เหลืออีก 3 กลุ่ม เป็นด้านทักษะพิสัย (ดังภาพที่ 2.2) ทั้งนี้ เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพสังคม วัฒนธรรมไทยที่อยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านและสับสนในด้านเจตคติ และ ค่านิยม เพื่อให้ง่ายต่อการเรียนการสอนและการพัฒนาวิธีการสอนของครู

ภาพที่ 2.2 องค์ประกอบร่วมของความคิดสร้างสรรค์ และความคิดวิเคราะห์วิจารณ์
ที่มา : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (ม.ป.ป. : 6)

จากภาพที่ 2.2 ส่วนที่แกนกลางจะเป็นองค์ประกอบด้านพุทธิพิสัย ซึ่งเป็นองค์ประกอบร่วมของทักษะชีวิตอื่นๆ ทั้งหมด ส่วนในวงกลมรอบนอกจะเป็นด้านจิตพิสัย และทักษะพิสัย

องค์ประกอบของทักษะชีวิตด้านจิตพิสัยหรือเจตคติประกอบด้วยองค์ประกอบ 2 คู่คือ

คู่ที่ 1 ได้แก่ ความตระหนักรู้ในตนเองและความเห็นใจผู้อื่น

คู่ที่ 2 ได้แก่ ความภูมิใจในตนเองและความรับผิดชอบต่อสังคม

ความตระหนักรู้ในตนเอง (Self Awareness) เป็นความสามารถในการค้นหาและเข้าใจในจุดดีและจุดด้อยของตนเองและความแตกต่างที่ตนเองมีกับบุคคลอื่น

ความเห็นใจผู้อื่น (Empaty) เป็นความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกและเห็นอกเห็นใจบุคคลที่แตกต่างจากเรา

ความภูมิใจในตนเอง (Self Esteem) เป็นความรู้สึกว่าตนเองมีค่า มีประโยชน์ ต่อผู้ใกล้ชิดรอบตัวและสังคม

ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) เป็นความรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องอยู่ร่วมกัน มีแรงจูงใจที่จะกระทำความดีต่อผู้อื่นและสังคม

องค์ประกอบของทักษะชีวิตด้านทักษะพิสัยหรือทักษะ ประกอบด้วย
องค์ประกอบ 3 คู่

คู่ที่ 1 การสร้างสัมพันธภาพและการสื่อสาร

คู่ที่ 2 การตัดสินใจและการแก้ไขปัญหา

คู่ที่ 3 การจัดการกับอารมณ์และความเครียด

ทักษะการสร้างสัมพันธภาพและการสื่อสาร (Interpersonal Relationship and Communication Skill) เป็นความสามารถในการใช้คำพูด ภาษาท่าทาง เพื่อการสื่อสารและ การรับสารทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ดี

ทักษะการตัดสินใจและการแก้ปัญหา (Decision Making and Problem Solving Skill) เป็นความสามารถในการรับรู้ปัญหา สาเหตุของปัญหาการหา ทางเลือกการวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียของแต่ละทางเลือก ประเมินทางเลือก ตัดสินใจเลือกทาง แก้ปัญหาที่เหมาะสม และลงมือแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

ทักษะการจัดการกับอารมณ์และความเครียด (Coping With Emotion and Stress Skill) เป็นความสามารถในการประเมินอารมณ์ รู้เท่าทันอารมณ์ว่ามีอิทธิพล ต่อพฤติกรรมของคน ใช้วิธีการที่จะจัดการกับอารมณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม และเป็น ความสามารถ ที่จะรู้สาเหตุของความเครียด เรียนรู้วิธีการควบคุมระดับของความเครียด รู้วิธี ผ่อนคลายและหลีกเลี่ยงสาเหตุ พร้อมทั้งเบี่ยงเบนพฤติกรรมไปในทางที่พึงประสงค์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

รัตนา เจริญสาธิต (2546 : 132) ได้ศึกษาผลการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่มีต่อความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 95 คน โดยกลุ่มทดลอง 48 คน จะได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และกลุ่มควบคุม 47 คนจะได้รับการสอนเพศศึกษาตามปกติ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มีความรู้และทักษะชีวิตเกี่ยวกับเพศศึกษาดีกว่าก่อนการได้รับการสอนเพศศึกษาโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

จิราพร มงคลประเสริฐ (2539 : 98 - 102) ได้ศึกษาผลของการใช้แผนการสอนเพศศึกษาต่อความรู้ เจตคติ และสุขปฏิบัติทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จังหวัดน่าน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 78 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 39 คน และ

กลุ่มควบคุม 39 คน กลุ่มทดลองจะได้รับการสอน โดยใช้บทเรียนโปรแกรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยมีกิจกรรมเป็นการบรรยาย การอภิปรายกลุ่มและการเล่นเกม ส่วนกลุ่มควบคุมจะได้รับการสอนเพศศึกษาตามปกติ ผลการวิจัยพบว่า หลังการทดลอง 1 สัปดาห์ และ 4 สัปดาห์ กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความรู้ เจตคติ และสุขปฏิบัติทางเพศสูงกว่าก่อนการทดลอง และสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ปรีชา แจ่มวิถึเลิศ (2540 : จ) ได้ศึกษาการประยุกต์ทักษะชีวิตในโปรแกรม สุขศึกษาเพื่อให้เกิดพฤติกรรมป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และเอดส์ ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 2 กรุงเทพมหานคร โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 87 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองจำนวน 46 คน และกลุ่มเปรียบเทียบ 41 คน ใช้เวลาในการทดลอง 12 สัปดาห์ โดยกลุ่มทดลอง ได้รับโปรแกรมสุขศึกษาประกอบด้วย การบรรยายประกอบวีดิทัศน์และ ภาพพริก การอภิปรายกลุ่ม สถานการณ์จำลอง และการแสดงบทบาทสมมติ ผลการวิจัย พบว่า ภายหลังจากทดลอง นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนความรู้เรื่องโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และเอดส์ เจตคติเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงต่อการมีเพศสัมพันธ์ ทักษะการแก้ปัญหาของพฤติกรรมเสี่ยงต่อการมีเพศสัมพันธ์ ทักษะการปฏิเสธ การชักชวนให้มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการมีเพศสัมพันธ์ และพฤติกรรมป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และเอดส์ ถูกต้องมากขึ้นกว่าการทดลองและมากขึ้นกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

นรลักษณ์ เอื้อกิจ (2541 : 119 - 123) ได้ศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรม การพัฒนาทักษะชีวิตต่อพฤติกรรมป้องกันการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 3 โรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 101 คน แบ่งเป็นห้องทดลองจำนวน 51 คนและห้องเปรียบเทียบจำนวน 50 คน ใช้เวลาในการทดลอง 1 สัปดาห์ โดยกลุ่มทดลองได้รับโปรแกรมการพัฒนาทักษะชีวิตของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุขและองค์การอนามัยโลกโดยใช้เทคนิคกระบวนการกลุ่ม ซึ่งได้แก่การอภิปรายกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อย การระดมสมอง การแสดงบทบาทสมมติ ตลอดจน การใช้สื่อวีดิทัศน์ กรณีศึกษาใช้เวลาในการสอนวันละ 1 ครั้ง ครั้งละ 1 คาบเรียน คาบเรียนละ 50 นาที รวมจำนวน 5 ครั้ง ใช้เวลาในคาบเรียนของวิชาสุขศึกษา แนะนำ และกิจกรรม อิสระเพื่อให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศที่เหมาะสม ความตระหนักในตัวเอง ทักษะการตัดสินใจ ทักษะการแก้ปัญหา และ ทักษะการปฏิเสธ ตลอดจนมีพฤติกรรมป้องกันการป้องกันตนเองเพื่อหลีกเลี่ยงการมีเพศสัมพันธ์ ในวัยเรียน ผลการวิจัยพบว่า หลังการทดลอง 1 สัปดาห์ กลุ่มทดลองมีคะแนนความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศที่เหมาะสม ความตระหนักในตนเอง ทักษะการตัดสินใจ ทักษะการแก้ปัญหา และทักษะการปฏิเสธ ตลอดจนมีพฤติกรรมป้องกันการป้องกันตนเอง เพื่อหลีกเลี่ยงการมีเพศสัมพันธ์สูงกว่าก่อนการทดลอง และสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

วิภาพรรณ ผลผลา (2541 : 97-102) ได้ศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรม การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อป้องกันเอดส์ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสตรีวิทยา 2 โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 99 คน แบ่งเป็น กลุ่มทดลอง จำนวน 50 คน กลุ่มควบคุมจำนวน 49 คน กลุ่มทดลองได้รับการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ แบบมีส่วนร่วม โดยใช้โปรแกรมการเสริมสร้างทักษะชีวิตด้านเจตคติ เพื่อป้องกันเอดส์และโปรแกรมการเสริมสร้างทักษะชีวิตด้านทักษะการปฏิเสธเพื่อป้องกันเอดส์ ใช้เวลาในการดำเนินกิจกรรมตามโปรแกรมเป็นเวลา 4 สัปดาห์ ผลการทดลองพบว่า ภายหลังจากทดลองคะแนนเฉลี่ยต่อเจตคติเพื่อป้องกันเอดส์และคะแนนเฉลี่ยทักษะการปฏิเสธ เพื่อป้องกันเอดส์ของกลุ่มทดลองดีกว่าก่อนการทดลองและดีกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ 0.05

จริยา อภิรักษ์อาภา (2542 : 128) ได้ศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมสุขศึกษา โดยใช้ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อป้องกันเอดส์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จังหวัดราชบุรี โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 60 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองจำนวน 30 คน กลุ่มควบคุมจำนวน 30 คน กลุ่มทดลองได้รับโปรแกรมสุขศึกษาโดยใช้การสอนแบบ มีส่วนร่วม เพื่อให้เห็นคุณค่าศักดิ์ศรีของชายและหญิง การตระหนักถึงเพศและเอดส์อันเป็น ปัญหาใกล้ตัวการเห็นความสำคัญของการสร้างสรรค์สังคมและทักษะการปฏิเสธเพื่อป้องกัน เอดส์ ผลการทดลองพบว่า เจตคติหลังการทดลองของกลุ่มทดลองดีกว่ากลุ่มควบคุม และแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

กฤษณา ตรียมณีรัตน์ (2544 : 102) ได้ศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมสุขศึกษา โดยประยุกต์การเสริมสร้างทักษะชีวิตโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่มีต่อพฤติกรรม การป้องกันการสูบบุหรี่ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัด สำนักงานการ ประถมศึกษา อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 60 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองจำนวน 30 คน กลุ่มควบคุมจำนวน 30 คน กลุ่มทดลองได้รับการจัด กิจกรรม ของโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมี ส่วนร่วมด้านความตระหนักรู้ในตนเอง ทักษะการตัดสินใจไม่สูบบุหรี่และการแก้ปัญหา ทักษะ การปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ และทักษะการจัดการกับความเครียด ผลการทดลองพบว่า ภายหลังจากทดลองกลุ่มทดลองมีทักษะดีกว่าก่อนได้รับโปรแกรมสุขศึกษาและดีกว่ากลุ่ม ควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

งานวิจัยต่างประเทศ

โคซาเรฟ (Kosareff. 1993 : 1475) ได้ศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิผลของการสอน เพศศึกษาในโรงเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา ในรัฐแคลิฟอร์เนีย โดยทำการศึกษาในกลุ่ม นักเรียนที่เรียนเกี่ยวกับเพศศึกษา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนวิชาสุขภาพในโรงเรียน

Jalin Gleun High School ซึ่งนักเรียนจะทำแบบฝึกหัดก่อน - หลังเรียน (Pre - Post Test) พบว่าไม่มีความแตกต่างระหว่างคะแนนที่ได้จากการทำแบบฝึกหัดก่อนและหลังเรียน

ซูซาน และคณะ (Susan, et al. 1995 : 145 - 151) ได้ศึกษาผลกระทบของโปรแกรมการป้องกันโรคเอดส์ในโรงเรียนระหว่างปี ค.ศ. 1993 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลกระทบของการดำเนินโปรแกรมการป้องกันโรคเอดส์ในโรงเรียน ต่อการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงจากการมีเพศสัมพันธ์ที่ป้องกันโดยถุงยางอนามัย และวัดความตั้งใจในการมีเพศสัมพันธ์ ที่ปลอดภัย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นนักเรียนเกรด 7 และ 8 ที่มีพฤติกรรมเสี่ยงจากโรงเรียนทั้งหมด 15 แห่ง โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 10 แห่ง กลุ่มควบคุมจะไม่ได้รับกิจกรรมการทดลองใดๆ นอกจากการสอนเอดส์ศึกษาตามปกติ ส่วนกลุ่มทดลองจะได้รับโปรแกรมการป้องกันโรคเอดส์แบบเบ็ดเสร็จ จำนวน 10 บทเรียน ในเกรด 7 และเพิ่มเติมอีก 5 บทเรียนในเกรด 8 เนื้อหาการสอนประกอบด้วยบทเรียนเกี่ยวกับความรู้เรื่องเอดส์ การป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ และการป้องกันการตั้งครรภ์โดยไม่พึงประสงค์ รวมทั้งการฝึกทักษะการตัดสินใจ (Decision - Making) และทักษะการเจรจาต่อรอง (Resistance/Negotiation Skills) โดยใช้วิธีการสอนแบบให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม (Active Learning) และเทคนิคการสร้างทักษะ (Skills - Building Techniques) ได้แก่การบรรยาย การอภิปรายกลุ่ม ตัวอย่างจากวิดีโอ การฝึกปฏิบัติในกลุ่มย่อย การแสดงบทบาทสมมติ การระดมสมอง และการอภิปรายเกี่ยวกับคำถามที่เป็นความลับของนักเรียน เมื่อสิ้นสุดโปรแกรมการดำเนินการ พบว่านักเรียนในกลุ่มทดลอง มีการใช้ถุงยางอนามัยทุกครั้งเมื่อมีเพศสัมพันธ์เพิ่มขึ้นมากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าโปรแกรมการป้องกันโรคเอดส์ในโรงเรียนมีประสิทธิภาพต่อการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงและเพิ่มความตั้งใจที่จะมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยสูงขึ้น

ซาลลิส และคณะ (Sallis, Et al. 1995 : 489 - 503) ได้ศึกษาผลของการใช้โปรแกรมการฝึกทักษะในการปฏิเสธบุหรี่แก่นักเรียนเกรด 4 - 7 จำนวน 78 คน ซึ่งมีอายุเฉลี่ย 12.5 ปี โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง คือ กลุ่มที่ได้รับการฝึกทักษะในการปฏิเสธบุหรี่ จำนวน 39 คน และกลุ่มเปรียบเทียบจำนวน 39 คน ประเมินโดยใช้แบบทดสอบการโต้ตอบของนักเรียนต่อการชักชวนให้สูบบุหรี่ ผลการทดลองพบว่า กลุ่มนักเรียนที่ได้เข้าร่วมโปรแกรมดังกล่าวจะได้คะแนนในระดับดีมากว่ากลุ่มเปรียบเทียบ นอกจากนี้นักเรียนในกลุ่มทดลองจะสามารถปฏิเสธสูบบุหรี่จากการชักชวนของเพื่อนได้มากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ

จากการศึกษาแนวคิดและการวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพศศึกษาที่มีประสิทธิภาพ จะต้องทำให้เกิดการเรียนรู้สูงสุด ซึ่งสามารถทำได้โดยอาศัยหลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางหรือนักเรียนเป็นสำคัญ กระบวนการเรียนการสอนเน้นการฝึกทักษะ และการสร้างเจตคติจากประสบการณ์เดิมของนักเรียน นักเรียนต้องเป็นผู้ปฏิบัติและเป็นผู้กระทำเพื่อให้เกิดการพัฒนาหรือ

การเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่การเรียนรู้ใหม่ๆ ที่ท้าทายอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันทักษะชีวิตอันเป็นความสามารถขั้นพื้นฐานของบุคคลในการปรับตัวและเลือกทางเดินชีวิตที่เหมาะสมในการเผชิญปัญหาต่างๆ ที่อยู่รอบตัวในสภาพสังคมปัจจุบันและเตรียมพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยการถ่ายทอดประสบการณ์ด้วยการฝึกให้เยาวชน “คิดเป็น ทำเป็น” มีทักษะที่จำเป็น เพื่อให้มีภูมิคุ้มกันและป้องกันตนเองให้หลุดพ้นจากสถานการณ์ที่จะนำไปสู่พฤติกรรมเสี่ยงในเรื่องเพศ เกิดความภูมิใจในตนเอง มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีทักษะการตัดสินใจ และทักษะการปฏิเสธโดยอันเป็นแนวทางในการพัฒนาเยาวชนของชาติในอนาคต นอกจากเรื่องเพศแล้วทักษะชีวิตยังสามารถนำไปปรับใช้ในเรื่องอื่นๆ ได้เช่น ทักษะการป้องกันตนเองจากสิ่งเสพติดต่างๆ